

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO

Kielce, dnia 14 stycznia 2019 r.

Poz. 438

UCHWAŁA NR III/28/2018 RADY GMINY PIEKOSZÓW

z dnia 20 grudnia 2018 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami GMINY PIEKOSZÓW na lata 2018 – 2021

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2018 r. poz. 994, 1000, 1349, 1432) oraz art. 87 ust. 3 i ust. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2018 r., poz. 2067) Rada Gminy w Piekoszowie, po uzyskaniu pozytywnej opinii od Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Kielcach uchwala co następuje:

§ 1. Przyjmuje Gminny Program Opieki nad Zabytkami GMINY PIEKOSZÓW na lata 2018 – 2021, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy.

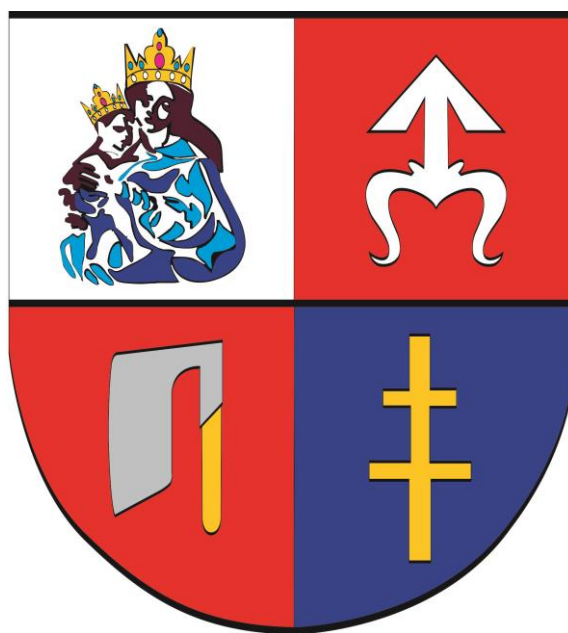
§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Świętokrzyskiego.

Przewodnicząca Rady
Gminy Piekoszów

Barbara Drogosz

Załącznik nr 1
do Uchwały nr III/28/2018
Rady Gminy Piekoszów
z dnia 20 grudnia 2018 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami
GMINY PIEKOSZÓW
na lata 2018-2021

Zawartość

Wprowadzenie	3
1. Podstawa i uwarunkowania prawne gminnego programu opieki nad zabytkami	4
2. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami	5
3. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	10
3.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	10
3.2. Relacja gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	12
4. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	14
4.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)	14
4.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego	20
Zarys historii obszaru gminy	20
Krajobraz kulturowy	21
Zabytki nieruchome	25
Zabytki ruchome	31
Zabytki archeologiczne	33
Zabytki w zbiorach muzealnych i innych	38
Dziedzictwo niematerialne	38
4.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	39
4.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	41
4.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	45
5. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń	49
6. Założenia programowe	52
6.1. Priorytety i kierunki działań programu opieki nad zabytkami	52
6.1.1. Priorytet I – rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, jako element rozwoju społeczno-gospodarczego	53
6.1.2. Priorytet II – ochrona krajobrazu kulturowego i świadome jego kształtowanie	54
6.1.3. Priorytet III – badanie i dokumentacja dziedzictwa oraz edukacja służąca budowaniu tożsamości lokalnej społeczności	55
7. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami	56
8. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami	58
9. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami	60
10. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków	63

Załącznik 1. Wykaz obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków.

Wprowadzenie

Gminny program opieki nad zabytkami, opracowany na podstawie gminnej ewidencji zabytków stanowi podstawowy instrument, którym posługuje się gmina w celu kształtowania i ochrony zasobu dziedzictwa na podległym sobie terenie.

Przedmiotem niniejszego opracowania jest dziedzictwo kulturowe gminy Piekoszów. Są to przede wszystkim obiekty zabytkowe objęte formami ochrony konserwatorskiej – ewidencją oraz rejestrem zabytków – zarówno jako obiekty samoistne, ale przede wszystkim jako element spójnego, kształtowanego przez człowieka krajobrazu kulturowego. Podstawowym zadaniem programu jest analiza zasobu zabytków omawianego obszaru w kontekście uwarunkowań historycznych, przestrzennych, krajobrazowych oraz opracowanie strategii na rzecz ich wykorzystania z korzyścią dla mieszkańców gminy i zachowania dla przyszłych pokoleń.

Program zawiera charakterystykę zabytków i krajobrazu kulturowego Gminy Piekoszów, analizę SWOT oraz zaproponowane cele i kierunki działań w zakresie ochrony dziedzictwa. Mając na uwadze szczególną rolę tej części dziedzictwa w kształtowaniu i rozwoju społeczności lokalnej, świadomości historycznej, patriotyzmu i postaw społecznych, program zawiera nie tylko zadania inwestycyjne (remontowo-budowlane, konserwatorskie itp.), ale również zadania z zakresu promocji i edukacji wśród dzieci i młodzieży szkolnej. Tym samym, Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Piekoszów stanowi kompleksowe opracowanie, strategię postępowania władz lokalnych na najbliższe cztery lata w zakresie ochrony i zachowania lokalnego dziedzictwa dla przyszłych pokoleń.

1. Podstawa i uwarunkowania prawne gminnego programu opieki nad zabytkami

Obowiązek sporządzenia programu opieki nad zabytkami nakłada na samorząd gminny ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (j.t. Dz. U. z 2017 r., poz. 2187 ze zm.), zwana dalej ustawą, która w art. 87 ust. 1 nakłada na wójta (burmistrza, prezydenta miasta) obowiązek sporządzania przedmiotowego programu w perspektywie 4-letniej. Zgodnie z zapisami art. 87 ust. 2, program opieki nad zabytkami ma w szczególności na celu:

- Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Gminny program opieki nad zabytkami sporządza się w oparciu o Gminną Ewidencję Zabytków (art. 21), a jego ustalenia uwzględnia się w sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (art. 19 ust. 2). Przygotowany program podlega zaopiniowaniu przez właściwego pod względem lokalizacji wojewódzkiego konserwatora zabytków, po czym przyjmowany jest przez Radę Gminy w formie uchwały, publikowanej następnie w dzienniku urzędowym województwa (art. 87 ust. 3 i 4). Za realizację założeń gminnego programu opieki nad zabytkami odpowiada wójt (burmistrz, prezydent miasta), który raz na dwa lata sporządza – przedstawiane Radzie Gminy – sprawozdanie z jego realizacji.

2. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami uwzględniona zastała w obowiązującym prawodawstwie na każdym jego szczeblu, w tym w najważniejszym akcie prawnym regulującym podstawowe aspekty społeczno-gospodarcze oraz prawa, wolności i obowiązki obywatela, czyli w ustawie zasadniczej (j. t. Dz. U. z 1997 r., nr 78, poz. 483). W Konstytucji wskazano, że Rzeczpospolita Polska strzeże *dziedzictwa narodowego (...) kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju* (art. 5) oraz *stwarza warunki upowszechnienia i równości dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju* (art. 6, ust. 1). Jednocześnie, w Konstytucji zawarto obowiązek troski obywatela polskiego o *dobro wspólne* (art. 82) oraz *dbałość o stan środowiska* (art. 86) – w którym zawiera się również dziedzictwo kulturowe. Tym samym, w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej zabytki objęte zostały szczególną ochroną, którą ustalono, jako obowiązek państwa i każdego obywatela.

Przepisy szczegółowe w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego reguluje ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (j. t. Dz. U. z 2017 r., poz. 2187 ze zm.) oraz celowe rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Przytoczony akt prawny wyznacza ramy instytucjonalnej ochrony zabytków, definiuje jej pojęcia, cele i procedury. Przedmiot ochrony zdefiniowano w art. 3, pkt. 1-4 ustawy, gdzie jako podstawowy element dziedzictwa wskazano *zabytek, zdefiniowany jako nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich formy lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym, ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową*.

W tym pojęciu rozróżniono:

- ✓ *Zabytki nieruchome* (nieruchomość, jej część lub zespoły);
- ✓ *Zabytki ruchome* (rzecz ruchoma, jej części lub zespoły);
- ✓ *Zabytki archeologiczne* (nieruchomość będącą powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożona z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź śladów lub zabytek ruchomy będący wytworem działalności człowieka).

W art. 4 ustawy wskazano ponadto, że ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- Zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;

- Zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- Udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- Przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- Uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Zgodnie z art. 6, ust. 1 ustawy, bez względu na stan zachowania, ochronie i opiece podlegają:

Zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- Krajobrazami kulturowymi,
- Układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- Dzielami architektury i budownictwa,
- Dzielami budownictwa obronnego,
- Obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- Cmentarzami,
- Parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- Miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- Otoczeniem zabytku wpisanego już do rejestru zabytków, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna zabytku (art. 9 ust. 2 ustawy).

Zabytki ruchome będące, w szczególności:

- Dzielami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- Kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- Numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- Wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- Materiałami bibliotecznymi,
- Instrumentami muzycznymi,
- Wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- Przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

Zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

- Pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,

- Cmentarzyskami,
- Kurhanami,
- Reliktami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Zgodnie z ustawą, ochronie podlegać mogą również nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej (art. 6, ust. 2). Wśród ustanowionych przez ustawę form ochrony zabytków rozróżniamy:

- wpis do rejestru zabytków;
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

W odniesieniu do parku kulturowego, zgodnie z art. 16, ust. 1 ustawy, Rada Gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć go w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Na terenie parku kulturowego lub jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia dotyczące:

- prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej;
- zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych;
- umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego;
- zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury;
- składowania lub magazynowania odpadów (art. 17, ust. 1).

Jednocześnie, ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu (na każdym szczeblu administracji) m.in. planów przestrzennego zagospodarowania, strategii rozwoju, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego czy miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i inwestycji celu publicznego (art. 18, ust. 1).

Przy sporządzaniu powyższych koncepcji, analiz, strategii i planów, szczególnie uwzględnia się ochronę:

- zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;

- parków kulturowych (art. 19, ust. 1).

Należy przy tym zaznaczyć, że projekty i zmiany miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu (art. 20).

Gminny Program Opieki nad Zabytkami sporządza się w oparciu o gminną ewidencję zabytków (art. 21), która w formie kart adresowych prowadzona jest przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) (art. 22, ust. 1 pkt. 4). W gminnej ewidencji zabytków obligatoryjnie ujęte zostać muszą zabytki nieruchomości wpisane do rejestru zabytków oraz inne zabytki nieruchomości znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków (art. 22, ust. 1, pkt. 5). Jednak, przepisy prawa dały Gminom możliwość współudziału w kształtowaniu przedmiotu ochrony zabytków na swoim terenie, zezwalając na włączenie do ewidencji – w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków – innych zabytków nieruchomych wyznaczonych przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) (art. 22, ust. 1, pkt. 5).

Uzupełnieniem przepisów powołanych w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami są szczegółowe rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, spośród których wymienić należy m.in.:

1. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. Nr 113, poz. 661);
2. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 14 października 2015 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. poz. 1789)
3. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 sierpnia 2015 r. w sprawie krajowego rejestru utraconych dóbr kultury (Dz. U. poz. 1275);
4. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. Nr 89, poz. 510).

Ponadto, na szczególne uwzględnienie zasługują uregulowania związane z ochroną zabytków wynikające z innych, obowiązujących aktów prawnych, w tym, m.in.:

1. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t. j. Dz. U. z 2017 r., poz. 1073 ze zm.);
2. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane (t. j. Dz. U. z 2018 r., poz. 1202 ze zm.);
3. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (t. j. Dz. U. z 2018 r., poz. 779 ze zm.);

4. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t. j. Dz. U. z 2018 r., poz. 142 ze zm.);
5. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t. j. Dz. U. z 2018 r., poz. 121 ze zm.);
6. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t. j. Dz. U. z 2017 r., poz. 862 ze zm.);
7. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t. j. Dz. U. z 2018 r., poz. 450 ze zm.).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i bibliotekach określają:

1. Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t. j. Dz. U. z 2018 r., poz. 720);
2. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t. j. Dz. U. z 2018 r., poz. 574);

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

1. Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (t. j. Dz. U. z 2018 r., poz. 217 ze zm.).

W stosunku do przedstawionej powyżej analizy najważniejszych aktów prawnych odnoszących się do ochrony zabytków oraz ich relacji z innymi ustawami, planami i strategiami, szczególnie podkreślić należy fakt, iż ochrona dziedzictwa jest jednym z ustawowych zadań samorządów. W ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (j.t. Dz. U. z 2018 r., 994 ze zm.), jako jedno z zadań własnych gminy wskazano sprawy *kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami* (art. 7, ust. 1, pkt 9). Wśród innych zadań własnych gminy – pośrednio związanych z ochroną zabytków – znajdują się sprawy m. in.: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów, organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

3. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

Gminny program opieki nad zabytkami stanowi jeden z dokumentów określających strategię samorządu w odniesieniu ważnego zadania własnego – dziedzictwa kulturowego. Podobne strategię funkcjonują na każdym szczeblu administracji państwowej, a więc również na poziomie powiatu, województwa i kraju. Gminne programy opieki nad zabytkami powinny pozostawać w logicznym powiązaniu z ramowymi dokumentami programowymi, odnoszącymi się bezpośrednio oraz pośrednio do tematyki dziedzictwa i jego ochrony.

3.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opiece nad zabytkami

Strategia rozwoju kraju 2020 wyznacza kierunki i cele rozwoju kraju w perspektywie krótkookresowej oraz stanowi dokument strategiczny spójny kluczowymi strategiami w zakresie przestrzennego zagospodarowania kraju i programów rozwojowych poszczególnych dziedzin społeczno-gospodarczych. Strategia wyróżnia następujące obszary strategiczne:

- sprawne i efektywne państwo;
- konkurencyjna gospodarka;
- spójność społeczna i terytorialna.

Priorytetem strategii jest efektywny rozwój społeczno-gospodarczy oraz wysoka konkurencyjność gospodarki poprzez tworzenie gospodarki opartej na wiedzy, nowoczesnej infrastrukturze oraz rozwoju kapitału ludzkiego, jako wiodących przymiotów konkurencyjności. Przy tym, strategia odnotowuje, że rozwój kapitału ludzkiego wpływać będzie również rozwój infrastruktury społecznej, w tym infrastruktury kultury. Zarówno nowoczesne instytucje kultury, szkoły artystyczne jak i instytucje kulturalne działające w obiektach zabytkowych, tworzą bowiem przestrzeń dla kształtowania kompetencji kluczowych, stanowiących jeden z ważnych czynników rozwoju kraju.

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 wraz z uzupełnieniem na lata 2014-2020 jest podstawowym dokumentem prezentującym wizję zarządzania zasobami kultury w skali krajowej. Dokument sytuuje kulturę i jej rozwój w ścisłym powiązaniu z rozwojem ekonomicznym, a za razem tworzy podstawy do traktowania kultury nie tylko jako beneficjenta efektów rozwoju gospodarczego, ale właśnie inicjatora rozwoju, m.in. poprzez zwiększanie przedsiębiorczości wokół aktywności związanych z dziedzictwem.

Misją strategii jest zrównoważony rozwój kultury, jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwoju regionów. Nadrzędny

cel, czyli *zrównoważenie rozwoju kultury w regionach* uzupełniony został o szereg celi częściowych, spośród których na szczególne wyróżnienie zasługuje cel 4 – *zachowanie dziedzictwa i aktywna ochrona zabytków*, ale także zmniejszenie dysproporcji w rozwoju i dostępie do kultury, wzrost udziału kultury w PKB, modernizacja i rozbudowa infrastruktury kultury. NSRK realizowana jest poprzez Narodowy Program Kultury Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego, którego cele skupione zostały m.in. wokół:

- kompleksowej rewaloryzacji zabytków i ich adaptacji na cele kulturalne, edukacyjne, rekreacyjne i inne społeczne;
- zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości;
- podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego,
- tworzenie warunków do rozwoju i ochrony dziedzictwa kultury ludowej.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 to najważniejszy dokument strategiczny w zakresie przestrzennego zagospodarowania kraju, przyjęty w 2011 r. W dokumencie przedstawiono wizję, cele i kierunki oraz zasady, według których powinna być realizowana działalność człowieka w zakresie zrównoważonego zagospodarowania przestrzeni wspólnej. W zakresie dziedzictwa kulturowego, koncepcja realizowana jest bezpośrednio i pośrednio poprzez dwa cele:

- kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych;
- przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020, to program, którego celem jest wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno-gospodarczym kraju. W stosunku do dziedzictwa kulturowego, najważniejsze znaczenie ma czwarty cel szczegółowy, czyli *rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego*, oraz priorytet 4.1: *wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej*. Wśród najważniejszych działań w tym zakresie wymieniono:

- tworzenie warunków wzmocniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym,
- ochronę dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu,
- digitalizację, cyfrową rekonstrukcję i udostępnianie dóbr kultury.
- szczególne znaczenie w ramach SRKS ma aktywny udział społeczeństwa w ochronie dziedzictwa kulturowego.

3.2. Relacja gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Strategia rozwoju województwa świętokrzyskiego do 2020 r. (2013), koncentruje się na wykorzystaniu szans i potencjałów regionu w celu budowania regionu zasobnego w kapitał i gotowego na wyzwania. Podniesienie jakości życia mieszkańców oraz odwrócenie niekorzystnych tendencji demograficznych, realizowane ma być w pełnym poszanowaniu stanu środowiska, w tym kulturowego. Cele strategii skupione są wokół infrastruktury, gospodarki i budowy kapitału ludzkiego, ale przewidziano również m.in. koncentrację na rozwoju obszarów wiejskich. Istotnym elementem strategii jest ochrona zasobów przyrodniczych skupiona wokół poprawy jakości środowiska naturalnego oraz efektywnego wykorzystania go w turystyce.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa świętokrzyskiego (2014) określa strategiczne cele i zasady kształtowania polityki przestrzennej województwa świętokrzyskiego. Za cel generalny planu uznano: kształtowanie zrównoważonej, harmonijnej struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa świętokrzyskiego, sprzyjającej poprawie atrakcyjności i spójności terytorialnej regionu oraz efektywnemu wykorzystaniu jego potencjałów rozwoju, przy jednoczesnym wsparciu dla rozwiązań innowacyjnych i przyjaznych środowisku przyrodniczemu. Wśród przyjętych celów szczegółowych, do ochrony dziedzictwa kulturowego odnosi się cel 4: ochrona i racjonalne zagospodarowanie zasobów przyrodniczych i dóbr kultury, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju oraz cel 7: przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego. W tym zakresie położono nacisk na ochronę zabytków, racjonalne wkomponowanie ich w przestrzeń turystyczną województwa oraz rolę, jaką odgrywają zabytki w procesie umacniania tożsamości kulturowej mieszkańców regionu. Cele te realizowane będą m.in. poprzez:

- dążenie do pełnego rozpoznania zasobów dziedzictwa kulturowego oraz objęcie ochroną cennych obiektów i zespołów zabytkowych oraz obszarów o wartościowym krajobrazie kulturowym;
- przeprowadzenie prac rewaloryzacyjnych najcenniejszych zabytków, przede wszystkim układów urbanistycznych oraz obiektów i zespołów o szczególnych walorach.

Strategia rozwoju Powiatu Kieleckiego do 2020 r. przewiduje stworzenie warunków do trwałego, zrównoważonego rozwoju społecznego i gospodarczego regionów. W analizie silnych i słabych stron w dziedzinie „kultury” na terenie powiatu strategia podkreśla po stronie zalet: dużą ilość obiektów zabytkowych, niestety, po stronie wad odnotowani: zły ich stan, problemy własnościowe, brak studiów i ekspertyz, niską świadomość społeczną mieszkańców o posiadanym bogactwie kulturowym,

niedostateczną promocję i nakłady finansowe na opiekę nad zabytkami i inne. Wśród szans w tym zakresie wskazano m.in. wykorzystanie środków na ochronę zabytków.

W wizji rozwoju zawarto odniesienia do najważniejszych sfer życia społeczno-gospodarczego Powiatu Kieleckiego, w tym dobrego wykorzystania walorów przyrodniczych, kulturowych i historycznych. Zadanie to realizuje cel strategiczny II – ochrona i racjonalne wykorzystanie środowiska, przestrzeni i dóbr kultury. Bardzo ważnymi działaniami wspierającymi realizację tego celu będzie wspieranie rewitalizacji przestrzeni, obiektów lub budynków powiatu zdegradowanych w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym, przestrzenno-funkcjonalnym, zarówno na terenach miejskich, jak i wiejskich, w celu przywrócenia dotychczasowych lub nadania im nowych funkcji użytkowych (społecznych, gospodarczych, turystycznych lub kulturalnych).

W ramach celu operacyjnego II.4 wskazano następujące kierunki działań:

- kształtowanie przestrzeni publicznej na obszarach wiejskich poprzez wspieranie działań poszczególnych gmin w aspekcie ukształtowania przestrzeni publicznej zgodnie z wymaganiami ładu przestrzennego,
- ochrona zabytków i budownictwa tradycyjnego poprzez wspieranie działań poszczególnych gmin w aspekcie odnawiania lub poprawy stanu zabytkowych obiektów budowlanych, służących zachowaniu dziedzictwa kulturowego oraz zakupu obiektów charakterystycznych dla tradycji budownictwa w danym regionie z przeznaczeniem na cele publiczne.

4. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Piekoszów (2017 r.) oprócz analizy społeczno-gospodarczej oraz przyrodniczo-przestrzennej poświęca uwag również uwarunkowaniom kulturowym Gminy Piekoszów. Pomimo zdiagnozowanego stosunkowo małego nasycenia zabytkami, podkreślono występowanie bogatych tradycji osadniczych oraz przemysłowych – Gmin Piekoszów położona jest niemal w samym środku Staropolskiego Okręgu Przemysłowego. W części opracowania poświęconej kierunkom ochrony i kształtowania środowiska kulturowego podkreślono, że główne kierunki polityki przestrzennej w tym zakresie obejmować powinny jak najskuteczniejszą ochronę zespołów, zespołów oraz poszczególnych obiektów zabytkowych. Szczególnie mocno zaakcentowana została konieczność ścisłego uzgadniania wszelkich zamierzeń inwestycyjnych odnoszących się do obiektów i terenów zabytkowych z Wojewódzki Konserwatorem Zabytków. Podniesiono kwestię opracowania Gminnej Ewidencji Zabytków oraz włączenie do niej następujących obiektów:

- Piekoszów: kaplica grobowa rodziny Otkiewiczów na cmentarzu parafialnym, mur., 1865 r.; zespół kościoła parafialnego p.w. Narodzenia NMP: kościół, cmentarza przykościelny w granicach ogrodzenia, ogrodzenie ze schodami, plebania,
- Łosień, młyn wodny, drewn., XX w.; cmentarz parafialny, XX w.;
- Łosieniek: kapliczka św. Jana Nepomucena, mur., XIX w.;
- Jaworznia: kapliczka św. Jana Nepomucena, mur., pocz. XX w.;
- Podzamcze Piekoszowskie: kapliczka św. Jana Nepomucena, mur., XX w.;
- Wesoła: cmentarz parafialny w granicach ogrodzenia,

oraz 90 zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych¹.

Ponadto dla zabytków wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych – kościoła parafialnego w Piekoszowie, cmentarza parafialnego w Piekoszowie oraz ruiny pałacu Tarłów w Piekoszowie – postulowano wprowadzenie odpowiednich stref ochrony konserwatorskiej. W studium zamieszczono również postulat zapewnienia ochrony widokowej również obiektów ujętych w ewidencji zabytków

¹ Aktualnie 93 zewidencjonowane stanowiska, rozbieżność wynika z faktu, że podczas aktualizacji GEZ wykonano karty również dla stanowisk o niepotwierdzonej lokalizacji (dane zgodne z WUOZ w Kielcach, czerwiec 2018 r.)

oraz innych, nie objętych dotąd ochroną konserwatorską np. kapliczek, figur i krzyży przydrożnych oraz pieca wapiennego w Jaworzni.

W zakresie ochrony wartości krajobrazowych, w studium podkreślono, że walory krajobrazowe gminy tworzą elementy środowiska przyrodniczego oraz kulturowego, związanego z osadnictwem i działalnością górnictwem. Wskazano kierunki działań postulujące zarówno ochronę ogólnych widokowych walorów miejscowości i zabytków, jak i ochronę indywidualną budynków istotnych dla krajobrazu kulturowego Gminy.

Program rewitalizacji Gminy Piekoszów na lata 2017-2023 przygotowywany był w oparciu o priorytet partycypacji społecznej, który gwarantuje skuteczność i trwałość podejmowanych działań. Obszar zdegradowany, na którym zdiagnozowano największą kumulację negatywnych zjawisk społecznych oraz gospodarczych, środowiskowych, przestrzennych, technicznych, składa się z 5 sołectw wiejskich, spośród których wyszczególniono dwa obszary rewitalizacji: sołectwo Piekoszów oraz sołectwo Jaworznia.

Sołectwo Piekoszów, jako centralny obszar całej wsi ma największe znaczenie dla rozwoju całej Gminy, dlatego przyznano mu pierwszeństwo w planowanej rewitalizacji. Wskazano, że na terenie sołectwa znajduje się wpisane do rejestru zabytków nieruchomych sanktuarium (kościół parafialny), które corocznie przyciąga wielu turystów. Podkreślono, że sam budynek wymaga remontu, a przestrzeń wokół niego zagospodarowania i dostosowania do potrzeb niepełnosprawnych. Brak właściwej infrastruktury technicznej – zwłaszcza parkingów – wpływa na nieuporządkowanie całej przestrzeni centrum Piekoszowa.

Drugim obszarem zdegradowanym jest sołectwo Jaworznia, które uzyskało najgorsze notowania w analizie negatywnych czynników społecznych, gospodarczych i innych. Na terenie sołectwa zlokalizowany jest nieczynny kamieniołom „Jaworznia”, gdzie odkryto największy w górach świętokrzyskiej system jaskiń: Chelosiowa Jama, Jaskinia Jaworznicka i Jaskinia Pajęcza. Ich unikalny charakter był podstawą do objęcia tego terenu ochroną w ramach rezerwatu przyrody nieożywionej „Chelosiowa Jama” w 1997 r.

Głównym celem programu rewitalizacji gminy Piekoszów jest poprawa jakości życia mieszkańców Gminy Piekoszów poprzez rewitalizację przestrzeni publicznej oraz aktywizację społeczności lokalnej. Zśród wyznaczonych kierunków działań, na szczególną uwagę załuguje cel szczegółowy nr 3: poprawa jakości przestrzeni publicznej z zachowaniem zasad ochrony środowiska, w ramach którego zaplanowano renowację zabytkowego kościoła oraz jego otoczenia. Ponadto, uwzględniając konieczność elastyczności i dostosowania programu do zmieniających się potrzeb założono realizację innych działań w zakresie m.in. zachowania, ochrony oraz promowania i rozwoju dziedzictwa naturalnego i kulturowego.

Program ochrony środowiska dla Gminy Piekoszów na lata 2016-2020 z perspektywą do 2025 r. określa cele, priorytety i konsekwencje działań podejmowanych przez Gminę Piekoszów w zakresie ochrony środowiska. Program szczegółowo opisuje stan aktualny środowiska oraz najważniejsze zagrożenia, a także definiuje strategie na rzecz jego ochrony i poprawy. Cele programu opracowano w oparciu o zdefiniowane, najcenniejsze elementy środowiska przyrodniczego. Jako główne cele przyjęto następujące priorytety: zasoby przyrodnicze; zasoby wodne i gospodarka wodna, powietrze atmosferyczne; odnawialne źródła energii; klimat akustyczny; pola elektromagnetyczne; gospodarka odpadami; zasoby geologiczne; przeciwdziałanie zagrożeniom środowiska i adaptacja do zmian klimatu; gleby; edukacja ekologiczna. Działania w ramach programu skupione są wokół ochrony i poprawy jakości środowiska w oparciu o zrównoważone gospodarowanie zasobami oraz ograniczenie negatywnych czynników wpływających na stan poszczególnych elementów przyrody. W kontekście ochrony dziedzictwa, szczególnie zwrócić uwagę należy na priorytet 1: *zasoby przyrodnicze*, który zakłada m.in. ochronę różnorodności biologicznej i krajobrazowej gminy oraz racjonalne użytkowanie zasobów leśnych. Wyszczególnione *zachowanie walorów krajobrazu* oparte jest w programie m.in. o utrzymanie tradycyjnego krajobrazu wiejskiego (przede wszystkim na terenie parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu) oraz zachowanie bioróżnorodności, utrzymanie wszystkich funkcji lasów (tak ekologicznych jak i gospodarczych). Ochrona przyrody, różnorodności biologicznej i krajobrazu realizowana ma być przez:

- ochronę najcenniejszych siedlisk przyrodniczych, gatunków flory i fauny z uwzględnieniem m.in. kryteriów Europejskiej Sieci Ekologicznej NATURA 2000;
- sukcesywnie opracowywanie planów zadań ochronnych dla obszarów NATURA 2000 oraz wdrażanie ustaleń tych planów;
- ochrona krajobrazu terenów wiejskich (na terenach tych promowany będzie rozwój rolnictwa ekologicznego i agroturystyki);
- stosowanie przepisów krajowych i wdrażanie Dyrektyw oraz Konwencji międzynarodowych dotyczących ochrony przyrody.

Uchwała nr XLI/284/2017 Rady Gminy Piekoszów z dnia 19 czerwca 2017 r. w sprawie określania zasad i trybu udzielania dotacji z budżetu gminy Piekoszów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach ruchomych i nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków: zgodnie art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Gmina Piekoszów przygotowała i przyjęła uchwałę o dotowaniu prac przy zabytkach wpisanych do rejestru z terenu gminy. Uchwała stanowi prawo lokalne w sposób kompleksowy określający zasady i tryb udzielania dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach nieruchomych i ruchomych, które spełniają łącznie następujące warunki (§ 2 pkt 1):

- zlokalizowane są na terenie Gminy;

- wpisane są do rejestru zabytków;
- nie stanowią własności Gminy;
- posiadają istotne znaczenie historyczne, sakralne, artystyczne lub kulturowe dla mieszkańców Gminy.

Dotacja udzielona może być każdemu, kto posiada tytuł prawny do dysponowania zabytkiem, na podstawie wniosku (wraz z załącznikami) złożonego do Wójta Gminy. Wysokość dotacji, przy uwzględnieniu innych źródeł finansowania, nie może przekroczyć 100% nakładów koniecznych na zrealizowanie prac (§ 4, 5). Dotacja obejmować może nakłady na (§ 3):

- 1) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich,
- 2) przeprowadzenie badań konserwatorskich, architektonicznych lub archeologicznych,
- 3) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej,
- 4) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich,
- 5) wykonanie projektu budowlanego robót budowlanych,
- 6) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz,
- 7) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku,
- 8) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku,
- 9) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki,
- 10) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych,
- 11) modernizację instalacji elektronicznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają
- 12) oryginalne, wykonanie z drewna części składowe i przynależności,
- 13) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej,
- 14) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanego do rejestru,
- 15) zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej,
- 16) inne prace konieczne do wykonania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych.

Do Uchwały załączono wzór wniosku o dotację (załącznik 1) oraz wzór sprawozdania końcowego z wykonania prac, które stanowi podstawę rozliczenia dotacji (załącznik 2), co czyni Uchwałę kompletnym i przejrzystym dokumentem prawa lokalnego.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego: zgodnie z danymi GUS, łączna powierzchnia obowiązujących planów zagospodarowania przestrzennego na terenie gminy Piekoszów wynosi 71ha, co stanowi zaledwie 0,7% powierzchni gminy (obowiązuje łącznie 33 plany). Zdecydowana większość

obszarów objętych planami leży poza granicami zwartych jednostek funkcjonalno-przestrzennych, z czego aż 36ha przeznaczono na cele mieszkaniowe, tj. 51% całej powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego (33ha na cele rolne i leśne, 1ha na eksploatację złóż, 1ha na usługi).

Aktualnie obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego:

1. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu górniczego „Szczukowskie Góry III” w części położonej na obszarze gminy Piekoszów, przyjęty Uchwałą Nr IV/36/2011 Rady Gminy w Piekoszowie z dnia 22 lutego 2011 r.;
2. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego trasy linii elektroenergetycznej 220 kV Radkowice – Kielce Piaski na obszarze Gminy Piekoszów przyjęty uchwałą Nr LXVIII/465/2014 Rady Gminy w Piekoszowie z dnia 31 października 2014 r.

Zmiany w miejscowych planach ogólnych zagospodarowania przestrzennego:

1. Zmiana do zmiany nr 2 w miejscowym planie ogólnym zagospodarowania przestrzennego gminy Piekoszów przyjęta uchwałą Nr XII/95/2011 Rady Gminy w Piekoszowie z dnia 29 września 2011 r.,
2. Zmiana do zmiany Nr 2 w miejscowym planie ogólnym zagospodarowania przestrzennego gminy Piekoszów, przyjęta uchwałą nr XVI/130/2011 Rady Gminy w Piekoszowie z dnia 5 grudnia 2011r. w sprawie zmiany Uchwały Nr XII/95/2011 Rady Gminy w Piekoszowie z dnia 29 września 2011 r.,
3. Zmiana nr 13/2002 w miejscowym planie ogólnym zagospodarowania przestrzennego gminy Piekoszów uchwalona Uchwałą nr V/41/2003 Rady Gminy z dnia 28 lutego 2003 r.,
4. Zmiana nr 13 miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Piekoszów uchwalona Uchwałą nr VI/34/1997 Rady Gminy z dnia 28 października 1997 r.,
5. Zmiana nr 14 miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Piekoszów uchwalona Uchwałą nr VI/35/1997 Rady Gminy z dnia 28 października 1997 r.,
6. Zmiana nr 15/2002 w miejscowym planie ogólnym zagospodarowania przestrzennego gminy Piekoszów uchwalona Uchwałą nr V/42/2003 Rady Gminy z dnia 28 lutego 2003 r.,
7. Zmiana nr 18/2002 w miejscowym planie ogólnym zagospodarowania przestrzennego gminy Piekoszów uchwalona Uchwałą nr V/43/2003 Rady Gminy z dnia 28 lutego 2003 r.,
8. Zmiana nr 19/2002 w miejscowym planie ogólnym zagospodarowania przestrzennego gminy Piekoszów uchwalona Uchwałą nr XI/114/2003 Rady Gminy z dnia 30 października 2003 r.,
9. Zmiana nr 20/2002 w miejscowym planie ogólnym zagospodarowania przestrzennego gminy Piekoszów uchwalona Uchwałą nr V/44/2003 Rady Gminy z dnia 28 lutego 2003 r.,
10. Zmiana nr 21/2002 w miejscowym planie ogólnym zagospodarowania przestrzennego gminy Piekoszów uchwalona Uchwałą nr V/45/2003 Rady Gminy z dnia 28 lutego 2003 r.,

11. Zmiana nr 10/2002 w miejscowym planie ogólnym zagospodarowania przestrzennego gminy Piekoszów uchwalona Uchwałą nr II/17/2002 Rady Gminy z dnia 09 grudnia 2002 r.,
12. Zmiana nr 2/98 w miejscowym planie ogólnym zagospodarowania przestrzennego gminy Piekoszów uchwalona Uchwałą nr III/33/99 Rady Gminy z dnia 30 kwietnia 1999 r.,
13. Zmiana nr 2/2002 w miejscowym planie ogólnym zagospodarowania przestrzennego gminy Piekoszów uchwalona Uchwałą nr VII/119 Rady Gminy z dnia 10 października 2002 r.,
14. Zmiana nr 2/2003 w miejscowym planie ogólnym zagospodarowania przestrzennego gminy Piekoszów uchwalona Uchwałą nr XI/113/2003 Rady Gminy z dnia 30 października 2003 r.,
15. Zmiana nr 2/2003 w miejscowym planie ogólnym zagospodarowania przestrzennego gminy Piekoszów uchwalona Uchwałą nr XI/113/2003 Rady Gminy z dnia 30 października 2003 r.,
16. Zmiana nr 3/2002 w miejscowym planie ogólnym zagospodarowania przestrzennego gminy Piekoszów uchwalona Uchwałą nr VII/120/2002 Rady Gminy z dnia 10 października 2002 r.,
17. Zmiana nr 4/2002 w miejscowym planie ogólnym zagospodarowania przestrzennego gminy Piekoszów uchwalona Uchwałą nr VII/121/2002 Rady Gminy z dnia 10 października 2002 r.,
18. Zmiana nr 5/2002 w miejscowym planie ogólnym zagospodarowania przestrzennego gminy Piekoszów uchwalona Uchwałą nr VII/122/2002 Rady Gminy z dnia 10 października 2002 r.,
19. Zmiana nr 6/2002 w miejscowym planie ogólnym zagospodarowania przestrzennego gminy Piekoszów uchwalona Uchwałą nr VII/123/2002 Rady Gminy z dn 10. 10. 2002,
20. Zmiana nr 7/2002 w miejscowym planie ogólnym zagospodarowania przestrzennego gminy Piekoszów uchwalona Uchwałą nr VII/124/2002 Rady Gminy z dnia 10 października 2002 r.,
21. Zmiana nr 8/2002 w miejscowym planie ogólnym zagospodarowania przestrzennego gminy Piekoszów uchwalona Uchwałą nr VII/125/2002 Rady Gminy z dnia 10 października 2002 r.,
22. Zmiana nr 9 miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Piekoszów uchwalona Uchwałą nr VI/31/1997 Rady Gminy z dnia 28 października 1997 r.,
23. Zmiana nr 11 miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Piekoszów uchwalona Uchwałą nr VI/32/1997 Rady Gminy z dnia 28 października 1997 r.,
24. Zmiana nr 11/2002 w miejscowym planie ogólnym zagospodarowania przestrzennego gminy Piekoszów uchwalona Uchwałą nr VII/126/2002 Rady Gminy z dnia 10 października 2002 r.,
25. Zmiana nr 12 miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Piekoszów uchwalona Uchwałą nr II/7/1997 Rady Gminy z dnia 23 lutego 1999 r.,
26. Uchwała nr VI/70/2003 Rady Gminy w Piekoszowie z dnia 28 kwietnia 2003 roku, zmieniająca Uchwałę nr V/42/2003 z dnia 28 lutego 2003 roku w sprawie zmiany nr 15/2002 w miejscowym planie ogólnym zagospodarowania przestrzennego gminy Piekoszów,
27. Uchwała nr VI/69/2003 Rady Gminy w Piekoszowie z dnia 28 kwietnia 2003 roku, zmieniająca Uchwałę nr V/44/2003 z dnia 28 lutego 2003 roku, w sprawie zmiany nr 20/2002 w miejscowym planie ogólnym zagospodarowania przestrzennego gminy Piekoszów,

28. Uchwała nr VI/68/2003 Rady Gminy w Piekoszowie z dnia 28 kwietnia 2003 roku, zmieniająca Uchwałę nr V/45/2003 z dnia 28 lutego 2003 roku w sprawie zmiany nr 21/2002 w miejscowym planie ogólnym zagospodarowania przestrzennego gminy Piekoszów,
29. Uchwała nr VI/67/2003 Rady Gminy w Piekoszowie z dnia 28 kwietnia 2003 roku, zmieniająca Uchwałę nr V/41/2003 z dnia 28 lutego 2003 w sprawie zmiany nr 13/2002 w miejscowym planie ogólnym zagospodarowania przestrzennego gminy Piekoszów.

4.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego

Zarys historii obszaru gminy

Gmina Piekoszów to gmina wiejska, położona w powiecie kieleckim, w północno-zachodniej części województwa świętokrzyskiego. Siedziba gminy mieści się w sołectwie Piekoszów, położonym około 10 km na północny zachód od miasta wojewódzkiego Kielce. Gmina ma powierzchnię 103 km² i składa się z 27 miejscowości (wsi): Brynica, Dolna Kolonia, Gałęzice, Gniewce, Janów, Jaworznia, Jaworznia Fabryczna, Julianów, Łaziska, Łosienek, Łosień, Łubno, Micigózd, Piekoszów, Plebańskie, Podłosienek, Podzamcze, Rykoszyn, Stara Wieś, Szczukowice, Szczukowskie Górki, Wesoła, Wierna rzeka, Wincentów, Zagórze, Zajączków.

Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego² odnotowuje historyczne nazwy miejscowości: Piękoszów, Piankoschow, Pyakoschów. Zgodnie z tradycją, nazwa miejscowości pochodzi od imienia założyciela, legendarnego Piękosza. Już w 1430 r. wieś przechodzi we władanie rodu Odrowążów, którego przedstawiciel – Piotr Odrowąż – w 1366 r. erygował pierwszy kościół parafialny. Świątynia ta, położona pomiędzy dzisiejszym kościołem a plebanią, zastąpiona została przez świątynię murowaną, wznoszoną w latach 1807-1879.

Na początku XVII w., w 1619 r., z Piekoszowem i okolicznymi dobrami – m.in. Chełmce, Oblęgorek, Promnik, Łosień, Strawczyn, Szczukowice, Rykoszyn – poprzez zakup od rodziny Ostrogskich wiąże się możny i zasłużony ród Tarłów³. Posiadłości podkieleckie tzw. klucz piekoszowski, zarządzane są pierwotnie z dworu mieszczącego się w Piekoszowie. Dopiero w XIX w., rozwijająca się w otoczeniu zamku miejscowość zaczyna nazywana być Podzamczem, choć nazwa ta wciąż funkcjonuje równolegle do nazwy Piekoszów, a przeważać zaczyna dopiero w XX w.⁴.

² *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego*, pod red. B. Chlebowskiego i W. Walewskiego, Warszawa 1887, t. VIII, s. 88.

³ I. Badowska, *Pałac Tarłów w Podzamczu Piekoszowskim*, t., s. 11, 1962 [maszynopis], Archiwum WUOZ Kielce.

⁴ Tamże.

Powstanie zamku w Piekoszowie (obecnie Podzamcze) tradycyjnie wiązane jest z Janem Karolem Tarło, kasztelanem wiślickim, starostom olsztyńskim i zwoleńskim⁵. Wydaje się jednak, że właściwym fundatorem zamku był Jan Aleksander Tarło (wzmiankowany od 1644 r), tym bardziej, że jest on również fundatorem pobliskiego kościoła we wsi Chełmce (przed 1665 r.). Wszechstronna działalność polityczna, kulturalna i fundatorska uczyniła z Jana Aleksandra Tarły jednego z czołowych polityków zwianych z dworem Władysława IV i Jana III Sobieskiego. Przywoływany słownik geograficzny, charakteryzuje zamek, jako budowlę czteroboczną, dwukondygnacyjną, mającą na rogach 4 baszty i różniącą się od pałacu biskupów w Kielcach jedynie dachem oraz *mnieszą w architektonicznych ozdobach okazałością*. Niestety już w połowie XIX w. pałac strawił pożar i do dziś – pomimo prób odbudowy w 2 poł. XIX w. – nie odzyskał dawnej świetności.

Piekoszów rozwinął się przy „drodze bitej” z Kielc w kierunku zachodnim. Ukształtowanie terenu wymusiło rozwój historycznej części miejscowości pomiędzy wzgórzami na wschodzie (kościół parafialny) oraz zachodzie. Zestawienie dostępnych map archiwalnych w konfrontacji z dzisiejszym rozplanowaniem miejscowości wskazuje na zachowany pierwotny, historyczny układ urbanistyczny, wyznaczony przebiegiem dzisiejszych dróg 761 i 785 oraz ulic Wolności i Kolejowej. Zabudowa małomiasteczkowa skupiona w tym rejonie, podporządkowana była – i wciąż jest – monumentalnej bryle kościoła parafialnego p.w. Narodzenia NMP. Innym istotnym elementem krajobrazu jest cmentarz parafialny, ulokowany na północ od kościoła. Współczesna zabudowa miejscowości rozwijała się w 2 połowie XX w. w kierunku sąsiednich, zlokalizowanych najbliżej miejscowości.

Krajobraz kulturowy

Gmina Piekoszów charakteryzuje się zróżnicowanym ukształtowaniem terenu. Część zachodnia gminy charakteryzuje się rzeźbą łagodną, z nieznacznymi różnicami wysokości oraz łagodnym nachyleniem stoków. W części południowo-zachodniej zauważyć można również pagórkowatą rzeźbę terenu, z niezwykle charakterystycznymi kopulastymi pagórkami. W południowej części terenu, o jego charakterze decydują sięgające tu pasma i grzbiety Gór Świętokrzyskich, których wysokości nie sięgają jednak 350 m n.p.m. Najwyższe wzniesienie stanowi Góra Plebańska (341 m n.p.m.), a najniższy punkt znajduje się w dolinie Łośnej, w okolicach Młynówki (225 m n.p.m.). wschodnią część gminy zajmuje Grzbiet jaworzański, a środkową wyerodowana Dolina Białogońska (średnia wysokość 240-250 m n.p.m.). Obszar gminy przecinają dwie rzeki – Bobrza na wschodzie oraz Łośna (Łososina, Wierna Rzeka) i Hutka na zachodzie⁶. Rzeki te mają przebieg południkowy z równoleżnikowo rozłożonymi dopływami. Wśród innych wód powierzchniowych na terenie gminy wymienić należy również pięć stawów rybnych w miejscowościach Łosienek, Wincentów oraz Gniewce.

⁵ *Słownik geograficzny...*, s. 88.

⁶ *Studium uwarunkowań...*, s. cz. I, s. 14, 18-19.

Gmina Piekoszów charakteryzuje się niezbyt sprzyjającymi warunkami rolniczymi, ale pomimo tego, grunty orne zajmują około 40% jej powierzchni. Dominują gleby słabe i bardzo słabe, ale występują również gleby o wysokim potencjale (mady w dolinie Wiernej Rzeki koło Rudy Zajączkowskiej). Niecałe 16% powierzchni gminy Piekoszów zajmują lasy, wśród których dominują lasy niepaństwowe (84%). Ze względu na warunki glebowe, wilgotnościowe i klimatyczne przeważają siedliska ubogie, ze zdecydowaną dominacją gatunkową sosny (87/5%) uzupełnionej o drzewa w gatunkach brzozy, olchy, jodły, dębu, osiki, wierzby oraz grabu⁷. Zgodnie z danymi GUS, lesistość gminy pozostaje niemal niezmienna, i jest znacznie niższa niż lesistość powiatu, którą określono na 34,5% w 2016 r.⁸.

Teren gminy Piekoszów, pomimo znacznego przekształcenia naturalnego krajobrazu jest obszarem bogatym w cenne formy ukształtowania terenu, uzupełnione o rzadkie gatunki fały i flory. Na terenie gminy występuje 7 Pomników Przyrody, które obejmowane są ochroną ze względu na szczególne wartości przyrodnicze, naukowe, kulturowe, historyczne lub krajobrazowe oraz odznaczające się indywidualnymi cechami odróżniającymi je na tle innych.

Południowe krańce gminy Piekoszów zajmuje Chęcińsko-Kielecki Park Krajobrazowy, którego unikatowa wartość wiąże się z występowaniem na niewielkiej powierzchni niemal wszystkich okresów geologicznych. Niemal połowę terenu gminy zajmują *obszary chronionego krajobrazu* (4938,52ha = 47,96% powierzchni gminy), wśród których wymienić należy:

- Konecko-Łopuszniański Obszar Chronionego Krajobrazu, duże kompleksy leśne o charakterze naturalnym, z wielogatunkowymi drzewostanami z przewagą jodły i sosny z domieszką dębu, świerka, buku i grabu, a ponadto wilgotne łąki, duże obszary torfowisk oraz rzadkie gatunki fauny i flory,
- Chęcińsko-Kielecki obszar chronionego krajobrazu, w znacznej mierze zurbanizowany teren o bogatym ekosystemie, dużym zróżnicowaniu krajobrazu oraz rzeźby (56% powierzchni to użytki rolne, 1,6% lasy), pełniący rolę ważnego korytarza ekologicznego.

Na terenie gminy zlokalizowane są również dwa *rezerваты przyrody*:

- Rezerwat przyrody nieożywionej Moczydło, 16,21ha, odosobnione wzgórze Moczydło (318 m n.p.m.), z trzema nieczynnymi kamieniołomami oraz zielenią niską i młodym lasem;
- Rezerwat przyrody nieożywionej Chelosiowa Jama, 24,31ha, dwa nieczynne kamieniołomy wgłębno-stokowe wraz z łączącą je skalną skarpą, mniejszy łomik oraz szczytowa część wzniesienia Góry Kopaczowej. Dodatkowo, dużą wartość przedstawiają różnorodne i różnowiekowe zjawiska i formy krasu, w tym system jaskiń „Chelosiowa Jama – Jaskinia Jaworznicka” o długości ponad 3670 m;

które zajmują 0,39% całkowitej powierzchni gminy.

⁷ POŚ Piekoszów, s. 15.

⁸ GUS, Statystyczne Vademecum Samorządowca 2017, Gmina Piekoszów.

Szczególną formą ochron przyrody są położone na wschodnich i południowych obrzeżach gminy obszary *Natura 2000*, utworzone w celu ochrony siedlisk przyrodniczych oraz gatunków, które uważa się za szczególnie cenne i zagrożone (w skali europejskiej). Wśród tych form ochrony wyróżnić można:

- Obszar Dolina Bobrzy PLH 260014, chroniący m.in. starorzecza, łąki o różnym stopniu wilgotności oraz murawy kserotermiczne uzupełnione o rzadkie i zagrożone w skali kraju gatunki roślin i zwierząt;
- Obszar Wzgórza Chęcińsko-Kieleckie – Obszar Specjalnej Ochrony Siedlisk PLH260041, chroniący rozległe doliny rzeczne otoczone odkrytymi grzbietami górskimi jako obszar o wyjątkowych walorach geologicznych i geomorficznych oraz występowaniu cennych gatunków roślin i zwierząt.

Zwłaszcza w południowej części gminy, szczególną rolę w kształtowaniu krajobrazu miały *lokalne tradycje górnicze*, historycznie związane z wydobywaniem rud rudy, miedzi, ołowiu i srebra, a obecnie, również wydobywaniem kamienia. Eksploatacja kruszywa naturalnego odbywająca się metodą odkrywkową powoduje nieodwracalne przekształcenia krajobrazu, co szczególnie widoczne jest w miejscowościach Gałęzice, Jaworzna, Górki Szczukowskie oraz Piekoszów. Również zagospodarowanie obszaru zwałów odpadów mineralnych oraz wyrobisk wymagających rekultywacji wpływa na przekształcenia krajobrazu, które uznać należy jednak za niezbędne ze społecznego i gospodarczego punktu widzenia. Należy przy tym zauważyć, że kopalnie odkrywkowe Miedzianka i Szczukowskie Górki funkcjonujące na terenie gminy są głównymi miejscami zatrudnienia lokalnej ludności.

Gmina Piekoszów, ze względu na swoje położenie posiada – zwłaszcza we wschodniej części, graniczącej z miastem wojewódzkim Kielce – *charakter podmiejski*. Zabudowa poszczególnych wsi w centralnej części gminy, rozwijająca się pierwotnie wzdłuż głównych ulic, w 2 połowie XX w. uzupełniona została o współcześnie rozplanowane osiedla. Poszczególne wsie nie posiadają wyróżniającego się przestrzennie centrum, choć usługi koncentrują się zwykle w dość zbliżonym obszarze. Na terenie całej gminy dominuje zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna, budownictwo wielorodzinne reprezentowane jest przez trójkondygnacyjne bloki w Piekoszowie i Skałce.

Jedynie Piekoszów, jako najprężniej rozwijająca się miejscowość, może predestynować do posiadania centrum – funkcje publiczne, handlowo-usługowe oraz kultowe skupiają się w obrębie ul. Częstochowskiej. W najstarszej części wsi dominują domy jednorodzinne, o różnej formie i czasie powstania. Niestety obszar ten nie zachował historycznego charakteru i zabudowy ze względu na intensywny rozwój społeczno-gospodarczy. Obiekty mieszkalne wymieszane są z obiektami usługowymi, często poprzez częściową lub całkowitą adaptację domów na cele gospodarcze. Zabudowa rozwijająca się na wschód od historycznego centrum Piekoszowa, powstała w XX w. to

osiedle trójkondygnacyjnych bloków (na południe od ul. Czarnowskiej) oraz osiedle domów jednorodzinnych (na północ od ul. Czarnowskiej), z w większości czytelną linią zabudowy i porównywalną kubaturą budynków.

Biorąc pod uwagę uwarunkowania krajobrazowe oraz rozwój osadniczy i przemysłowy, Gmina Piekoszów posiada stosunkowo *niewielkie nasycenie obiektami zabytkowymi*. Szczególnie cenne są wpisane do rejestru zabytków nieruchomych kościół parafialny w Piekoszowie oraz ruiny zamku Tarłów w Podzamczu. Istotną rolę w krajobrazie kulturowym odgrywają również cmentarze parafialne w Piekoszowie i Wesołej. Ze względu na lokalne tradycje przemysłowe i górnicze niedosyt budzi niedobór zidentyfikowanych zabytków przemysłowych, reprezentowanych m.in. przez młyny wodne w miejscowości Łosień i w miejscowości Wesoła-Młynki. Innym przykładem ciekawej zabudowy jest dworzec kolejowy w Piekoszowie, położony na trasie linii kolejowej z Kielc do Włoszczowej. Na podkreślenie zasługuje fakt, iż większość zabytków na terenie gminy pochodzi z XIX w.

Osobną kategorią zabytków są wszelkiego rodzaju kapliczki, figury i krzyże przydrożne. Te niewielkie stosunkowo obiekty odgrywają ogromną rolę w kształtowaniu krajobrazu kulturowego miejscowości. Położone w miejscach istotnych przestrzennie i historycznie (centra wsi, skrzyżowania ważnych szlaków komunikacyjnych, przeprawy przez ciek wodne) stanowią nieraz ostatni ślad pierwotnej funkcji danego miejsca. Na terenie gminy Piekoszów, ze względu na naturalne predyspozycje dominują kapliczki, figury i krzyże wykonane z miejscowych złóż kamiennych oraz żeliwne odlewy, bardzo popularne na przełomie XIX i XX w. w okolicach Kielc (odlewnie na Białogonie). Należy przy tym zauważyć, że te drobne, kultowe elementy krajobrazu kulturowego jakimi są krzyże, figury i kapliczki przydrożne cieszą się wśród lokalnej społeczności szczególną estymą. Nawet te w złym stanie technicznym, o wątpliwych walorach historycznych czy artystycznych nie zostały przez mieszkańców zapomniane. Proste krzyże w polu, wśród łąk i lasów, przyozdobione są kolorowymi wstążkami i kwiatami, co świadczy o roli jaką wciąż odgrywają w tożsamości społeczności lokalnej.

Podsumowując przeprowadzoną analizę uwarunkowań krajobrazowych należy stwierdzić, że Gmina Piekoszów charakteryzuje się następującymi wewnętrznymi obszarami krajobrazowymi:

W części południowej dominuje *krajobraz naturalny (otwarty) nieznacznie przekształcony*, jest to najcenniejsza przyrodniczo część gminy z obszarami objętymi formami prawnej ochrony przyrody. Cały teren charakteryzuje się występowaniem kompleksów leśnych, dużymi walorami krajobrazowymi ze szczególnym uwzględnieniem rzeźby krasowej i obiektów geologicznych, w tym byłych kamieniołomów. Teren ten należy chronić przed degradacją kompleksów leśnych w części południowej oraz zmianą użytkowania terenów rolniczych w części południowo-wschodniej (co stanowi realne zagrożenia w związku z inwestycjami budownictwa mieszkaniowego).

W wschodniej części i zachodniej części krajobraz *dolin rzecznych nieznacznie przekształcony*, cenny ze względu na bioróżnorodność oraz utrzymanie korytarzy ekologicznych. Wskazane rolnicze zagospodarowanie tego terenu bądź pozostawienie go w zakresie zieleni urządzonej i nieurządzonej (zagrożenie powodziowe warunkuje przeciwwskazania dla zabudowy mieszkaniowej i usługowej).

W centralnej części krajobraz *osadniczy i osadniczo-rolniczy*, ze zwartą zabudową poszczególnych wsi (dominują tzw. „ulicówki”) uzupełnioną o obszary użytkowane rolniczo. Stosunkowo dobre skomunikowanie oraz ukształtowanie terenu (niewielkie różnice wysokości) warunkują rozwój osadnictwa, którym pokierować należy poprzez przeciwdziałanie rozpraszaniu się zabudowy mieszkalnej.

Krajobraz przemysłowy/górniczy bardzo przekształcony przez człowieka w obszarach eksploatacji złóż surowców mineralnych, zwłaszcza złóż wapieni. Działalność znajdująca ekonomiczne uzasadnienie powinna planowana i realizowana być ze wskazaniem jak najmniejszej ingerencji w środowisko naturalne i właściwej rekultywacji terenu po zakończeniu wydobywania.

Zabytki nieruchome

Zabytek nieruchomy – zgodnie z definicją zawartą w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami – to nieruchomość, jej części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną i naukową (art. 3 pkt. 1 i 2). Wśród zabytków nieruchomych wyszczególnić można (art. 6, ust. 1, pkt 1):

- krajobrazy kulturowe,
- układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowli,
- dzieła architektury i budownictwa,
- dziełami budownictwa obronnego,
- obiekty techniki, a zwłaszcza kopalnie, huty, elektrownie i inne zakłady przemysłowe,
- cmentarze,
- parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni,
- miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji,
- otoczenie zabytku wpisanego do rejestru zabytków.

Gmina Piekoszów charakteryzuje się stosunkowo niewielkim nasyceniem obiektów objętych ochroną konserwatorską na podstawie wpisu do rejestru zabytków oraz ujęcia w gminnej ewidencji zabytków. W rejestrze zabytków: 4 obiekty, w ewidencji zabytków: 136 obiektów (zaznaczyć należy, że większość z nich stanowią zidentyfikowane stanowiska archeologiczne – jest ich aż 93), co daje łączną sumę: 140 obiektów zabytkowych.

Spośród zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków rozróżnić należy:

- dzieła architektury i budownictwa – 2 szt. (ruina pałacu Tarłów oraz kościół w Piekoszowie),
- otoczenie zabytku wpisanego do rejestru – 1 szt. (otoczenie ruiny pałacu Tarłów w Podzamczu),
- cmentarze – 1 szt. (cmentarz parafialny w Piekoszowie).

Tabela 1. Zestawienie liczby i rodzajów zabytków nieruchomych na terenie Gminy Piekoszów*.

Lp.	Kategoria	Rejestr [szt.]	Ewidencja [szt.]	Razem [szt.]
1	Krajobraz kulturowy	0	0	0
2	Dzieło architektury i budownictwa**	2	30	32
3	Układ urbanistyczny, ruralistyczny	0	0	0
4	Dzieło budownictwa obronnego	0	0	0
5	Obiekty techniki	0	2	2
6	Cmentarze	1	3	4
7	Parki, ogrody i inne formy projektowanej zieleni	0	0	0
8	Miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji	0	8	8
9	Otoczenie zabytku	1	0	1
Razem:		4	43	47

*dla czytelności zestawienia wyłączono z niego kategorię „zespół budowlany”

**w tym kapliczki, krzyże i figury przydrożne

Źródło: opracowanie własne.

Szczególne miejsce wśród obiektów ujętych w ewidencji zabytków mają Miejsca Pamięci, związane głównie z historią narodowych walk wyzwoleniczych oraz niepodległościowych. Rozbudzenie patriotycznych nastrojów ziemi świętokrzyskiej miało miejsce już w 1860 r. w związku z manifestacjami religijno-patriotycznymi w regionie⁹. Niemale znaczenie w rozwoju tych nastrojów

⁹ W. Caban, *Wybuch powstania styczniowego w rejonie Gór Świętokrzyskich* (w:) *Świętokrzyskie – Powstanie Styczniowe*, 2013, s. 9 i nn.

odegrał kościół katolicki oraz zaangażowanie spiskowców warszawskich. W połowie 1862 r., gdy spodziewano się, że w każdej chwili może rozpocząć się pobór do carskiego wojska, tzw. branka, intensyfikowano przygotowania do wybuchu powstania. Pomimo zaangażowania wszystkich warstw społecznych, powstanie zakończyło się fiaskiem i rozgoryczeniem lokalnej ludności, która znosić musiała represje zaborcy. Zarówno wydarzenia 1863 r. jak i późniejsze, związane z II wojną światową pozostały jednak w pamięci mieszkańców, czego odzwierciedleniem są istniejące na terenie gminy Piekoszów pomniki. Wśród wyróżnić można:

- Łosienek – miejsce pochówku powstańca z 1863 r.,
- Ponadto, wśród Miejsc Pamięci związanych z II Wojną Światową wymienić należy:
- Brynica – tablica upamiętniająca mieszkańców miejscowości poległych w 1944 r.,
- Gałęzice – pomnik ku czci poległych w 1944 r.,
- Piekoszów – zbiorowa mogiła żołnierzy Wojska Polskiego poległych w 1939 r. na cmentarzu parafialnym,
- Piekoszów – zbiorowa mogiła żołnierzy Wojska Polskiego poległych w 1939 r. na cmentarzu parafialnym,
- Wesoła-Młynki – Pomnik Polaków rozstrzelanych w 1943 r.

Osobną kategorią Miejsc Pamięci na terenie gminy są kamienie upamiętniające wielowiekową historię poszczególnych ośrodków osadniczych, w tym:

- Gałęzice – kamień upamiętniający 700-lecie wsi.,
- Zajączków – kamień upamiętniający 700-lecie wsi.

Osobą kategorią zabytków Gminy Piekoszów są zabytki techniki reprezentowane przez młyn wodny w Łosieniu oraz Wesołej-Młynkach. Ruina młyna w Młynkach również związana jest z tragicznymi wydarzeniami II wojny światowej. Ostatni właściciele młyna, rodzina Gorajów, w czasie wojny pomagali partyzantom – ukrywali ich, zaopatrywali w żywność. Wskutek donosu, żandarmi z Łopuszna i Kielce otoczyli młyn w nocy 21 czerwca 1943 roku, ograbili go, a mieszkańców rozstrzelali na pobliskiej łączce nad Wierną Rzeką.

Gmina Piekoszów zlokalizowana jest w powiecie kieleckim, jej powierzchnia stanowi 4.6% powierzchni powiatu, a liczba mieszkańców niecałe 8% mieszkańców powiatu. Piekoszów sąsiaduje z gminami: Chęciny, Sitkówka-Nowiny, miasto Kielce, Miedziana Góra, Strawczyn, Łopuszno, Małogoszcz. Spośród wymienionych większość to gminy mające charakter wiejski (Strawczyn i Chęciny – miejsko-wiejska). Jedynie miasto Kielce to ośrodek miejski (stolica województwa) o nieporównywalnym z gminami wiejskimi zasobem zabytków. Średnią zabytków w analizowanym regionie zdecydowanie zawyża również gmina Chęciny, której zasób zabytków jest znacznie ponad

przeciętną względem gmin sąsiednich (co związane jest z historycznymi uwarunkowaniami sięgającymi wczesnego średniowiecza).

Przedstawiona w tabeli poniżej analiza statystyczna pozwoliła na określenie wskaźnika dostępności dóbr kultury Gminy Piekoszów dla mieszkańców. Współczynnik obliczono wg wzoru:

$$\text{współczynnik dostępności dóbr dziedzictwa} = \frac{\text{liczba zabytków (rejestr + ewidencja)[szt.]}{\text{liczba mieszkańców [os.]}} \times 1000$$

Tabela 2. Analiza dostępności zabytków Gminy Piekoszów na tle gmin sąsiednich (bez m. Kielce).

Gmina	Piekoszów	Chęciny	Sitkówka-Nowiny	Miedziana Góra	Strawczyn	Łopuszno	Małogoszcz	Średnia
Powierzchnia [km ²]	103,0	127,4	45,6	71,1	85,9	177,0	146,1	108,0
Liczba mieszkańców [os]	16 449	15 953	7 777	11 381	10 674	9 062	11 626	11 846
Gęstość zaludnienia [os/km ²]	160	125	171	160	124	51	80	124
Liczba zabytków w rejestrze	4	63	1	11	9	5	12	15
Liczba zabytków w ewidencji	43	78	12	25	22	28	67	39,3
Liczba zabytków razem	47	141	13	36	31	33	79	54
Liczba zabytków razem na km ²	0,456	1,106	0,285	0,506	0,361	0,186	0,541	0,492
Współczynnik dostępu do dóbr dziedzictwa**	2,86	8,84	1,67	3,16	0,03	3,64	6,80	4,27

*Analiza bez miasta wojewódzkiego Kielce

Opracowanie własne na podstawie danych GUS (31 XII 2017) oraz danych WUOZ Kielce (30 V 2018).

Pozwoliło to na ustalenie, że **Gmina Piekoszów dysponuje powierzchnią niewiele mniejszą niż gminy ościenne, lecz niewiele mniejszą liczbą zabytków** (47 w stosunku do średniej 54). Co za tym idzie, dane odnoszące się do innych informacji o zabytkach również są poniżej średniej: liczba zabytków na km² (0,456 w stosunku do średniej 0,492). **Obliczony współczynnik dostępności do dóbr dziedzictwa jest również niższy niż średnia, wynosi 2,86 pkt. na średni wynik 4,27 pkt.** Najwyższy wynik w tej kategorii zyskują oczywiście gminy o największej ilości zabytków – w tym wypadku ościenne Chęciny (8,84 pkt) i Małogoszcz (6,80). Zdecydowanie najniższe wyniki osiągają gminy po drugiej stronie skali: Strawczyn (0,03) i Sitkówka-Nowiny (1,67).

Jednocześnie aktualny stan zaprezentowanych statystyk dostępu dziedzictwa jest skutkiem przeprowadzonej przez Gminę Piekoszów aktualizacji Gminnej Ewidencji Zabytków w 2018 r. W jej trakcie, na wniosek Gminy Piekoszów do GEZ włączono 31 obiektów (kapliczki, krzyże przydrożne i miejsca pamięci). Tym samym stopień dostępności do dóbr kultury zwiększył się z 0,54 do 2,86 – czyli o niemal 20%. Statystyka przedstawiona powyżej, dla stanu sprzed aktualizacji GEZ prezentowała się następująco:

Tabela 3. Analiza dostępności zabytków przed i po aktualizacji GEZ w 2018 r.

	Stan przed aktualizacją	Stan po aktualizacji	Średnia po aktualizacji
Powierzchnia [km ²]	103,0	103,0	108,0
Liczba mieszkańców [os]	16 449	16 449	11 846
Gęstość zaludnienia [os/km ²]	160	160	124
Liczba zabytków w rejestrze	4	4	15
Liczba zabytków w ewidencji	12	43	39,3
Liczba zabytków razem	16	47	54
Liczba zabytków razem na km ²	0,155	0,456	0,492
Współczynnik dostępu do dóbr dziedzictwa**	0,54	2,86	4,27

Opracowanie własne na podstawie danych WUOZ Kielce (30 V 2018).

W analizie zasobu zabytków nieruchomych na terenie gminy Piekoszów na podkreślenie zasługuje fakt, iż ewidencja zabytków nie wyczerpuje zasobu całości dziedzictwa kulturowego. Za warty objęciem ochroną konserwatorską warto uznać choćby dworzec kolejowy w Piekoszowie, powstały w początku XX w.

Zabytki ruchome

Zabytek ruchomy – zgodnie z definicją zawartą w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami – to ruchomość, jej części lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną i naukową (art. 3 pkt. 1 i 3). Wśród zabytków ruchomych wyszczególnić należy (art. 6, ust. 1, pkt 2):

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiałami bibliotecznymi (...),
- instrumentami muzycznymi,
- wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Na terenie Gminy Piekoszów znajduje się około sto pięćdziesiąt obiektów objętych wojewódzką ewidencją zabytków ruchomych. Zwłaszcza cenny jest zbiór zabytków zlokalizowanych w kościele parafialnym p.w. Narodzenia NMP w Piekoszowie. Zespół liczy 133 karty stanowiące ewidencję *dział sztuki plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej* (art. 6, ust. 1, pkt 2, lit. a), w tym:

- wyposażenie meblarskie – 9 szt. (ołtarze, ambona itp.),
- szaty liturgiczne – 72 szt., (ornaty, stuły, komże itp.),
- obrazy – 17 szt.,
- rzeźby samodzielne – 7 szt.,
- krucyfiksy – 6 szt. (4 drewniane, 2 żeliwne),
- wyposażenie liturgiczne – 16 szt. (naczynia, lichtarze, świeczniki, pacyfikał, krucyfiksy ołtarzowe itp.),
- inne – 6 szt. (chorągiew, lampa wieczna, żardyniera przyścienna, sukienka do obrazu, chusta św. Weroniki, krata żeliwna dekoracyjna).

Wskazane zabytki nieruchome nie są wpisane do rejestru zabytków ruchomych, który to wpis następuje na wniosek właściciela/posiadacza zabytku, zgodnie z art. 10 pkt 1 ustawy. **Na szczególne wyróżnienie oraz wnioski o wpis do rejestru z niniejszego zasobu zasługują:**

Ołtarz główny: neobarokowy z 1904 r., wykonany przez Pawła Turbasa z Bolesławia i Antoniego Małką (praca pozłotnicze), wraz z retabulum, w skład którego wchodzi:

- obraz „Matka Boska z Dzieciątkiem”, barokowy, namalowany w latach 1691-1693 przez nowicjusza zakonu ojców paulinów Krzysztofa Lateckiego na Jasnej Górze,
- obraz „Zesłanie Ducha Świętego” z 1925 r.
- współczesne ołtarzowi rzeźby figuralne: grupa Trójcy Świętej oraz św. Józef, św. Joachim, św. Jacek Odrowąż, św. Dominik, św. Grzegorz Wielki, św. Hieronim, św. Augustyn, św. Ambroży, a także osiem figur aniołów
- tabernakulum neobarokowe, współczesne ołtarzowi.

Ołtarz boczny w nawie pd.: neobarokowy z kon. XIX – pocz. XX w., wraz z retabulum, w skład którego wchodzi:

- obraz „Ecce Homo”, późnobarokowy z XVIII w., we współczesnej mu metalowej sukience,,
- obraz „Św. Jakub Starszy”, późnobarokowy z 1 poł. XVIII w.,
- obraz „Ukrzyżowanie”, współczesny ołtarzowi,
- cztery neobarokowe rzeźby figuralne z tego czasu: św. Piotr i Paweł oraz dwa anioły.

Ołtarz boczny w nawie pn.: neobarokowy z kon. XIX – pocz. XX w., wraz z retabulum:

- obraz „Chrzest Chrystusa” współczesny ołtarzowi,
- cztery rzeźby: św. Piotr i Paweł i dwa putta, współczesne ołtarzowi.

Ambona neobarokowa z pocz. XX w., wraz z rzeźbami z tego czasu: na mównicy figury Ewangelistów – św. Jana, św. Łukasza, św. Marka i św. Mateusza oraz – na baldachimie – figura Chrystusa.

Chrzcielnica barokowa z 1726 r., oprawa chrzcielnicy architektoniczna, neobarokowa z kon. XIX – pocz. XX w., wraz z rzeźbami figuralnymi z tego samego czasu: scena chrztu Chrystusa przez św. Jana Chrzciciela, w kulminacji Chrystus oraz dwoma postaciami pod sceną.

Organy wykonane przez Stanisława Jagodzińskiego z Radomia w 1934 r.

Obrazy:

- obraz „Przemienienie Pańskie”, namalowany w 1884 r. przez Wojciecha Gersona.
- obraz „Adoracja Matki Boskiej i Dzieciątka Jezus”, neobarokowy z 1884 r.
- obraz „Św. Teresa od Dzieciątka Jezus”, neobarokowy z 1884 r.
- obraz „Św. Stanisław wskrzeszający Piotrowina”, namalowany przez Jana Grotta w 1898 r.
- obraz „Św. Wojciech”, namalowany przez Jana Grotta w 1898 r.

Ponadto, wśród obiektów ruchomych, ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków wyszczególnić należy:

Na cmentarzu przykościelnym przy kościele parafialnym w Piekoszowie:

- fragment epitafium barokowego, 1534 r., wmurowany w mur wschodni ogrodzenia terenu przykościelnego;
- tablica epitafijna Franciszka Zdziechowicza, ok. 1803 r., wmurowana w mur wschodni ogrodzenia terenu przykościelnego;
- tablica epitafijna rodziny Gawrońskich, ok. 1588 r., wmurowana w mur wschodni ogrodzenia terenu przykościelnego;
- barokowa tablica fundacyjna, ok. 1610 r., wmurowana w mur zachodni ogrodzenia terenu przykościelnego;

Na cmentarzu parafialnym w Piekoszowie szczególnie wyróżnić należy **wpisane do rejestru zabytków ruchomych:**

- nagrobek Józefy Żochowskiej, ok. 1861 r., eklektyczny, żeliwny, zapewne wykonany w Odlewni Żeliwa w Białogonie – wpisany do rejestru zabytków ruchomych decyzją ŚWKZ w Kielcach z dn. 17.04.2012 r., znak: WUOZ.5140.1.13.2012.B, nr rej. 297B],
- nagrobek Ignacego Żochowskiego, ok. 1845 r., w stylu klasycystycznym, marmurowy – wpisany do rejestru zabytków ruchomych decyzją ŚWKZ w Kielcach z dn. 17.04.2012 r., znak: WUOZ.5140.1.13.2012.B, nr rej. 297B],
- nagrobek rodziny Ślaskich, ok. 1860 r., w stylu klasycystycznym, marmurowy – wpisany do rejestru zabytków ruchomych decyzją ŚWKZ w Kielcach z dn. 17.04.2012 r., znak: WUOZ.5140.1.13.2012.B, nr rej. 297B].

oraz inne, ujęte w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków:

- płyta nagrobna Serafina z Umowskich Piotrowskiej, ok. 1865 r.,
- nagrobek rodziny Gajzlerów, ok. 1930 r.,
- nagrobek Józefy Serwatorskiej, ok. 1881 r.,
- nagrobek Marianny Żoławy, ok. 1917 r.,
- nagrobek Wojciecha Korony, ok. 1937 r.

Zabytki archeologiczne

Stanowiska archeologiczne są integralnym, choć nie zawsze zauważalnym i w pełni docenianym składnikiem krajobrazu-kulturowego¹⁰. Obiekty archeologiczne to zabytki szczególnie narażone na

¹⁰ M. Józefowska, *Chronić czy udostępnić?: głos konserwatorski w sprawie użytkowania obiektów archeologicznych* (w:) De rebus futuri memento: przyszłość przeszłego krajobrazu kulturowego Ziemi Sławieńskiej, pod red. W. Rączkowskiego i J. Sroki, Sławno 2002, s. 79 i nn.

zniszczenie, stanowią zwykle warstwy ziemi zawierające materiał zabytkowy, toteż wszelkie procesy ingerujące w te warstwy ziemne grożą bezpowrotnym zniszczeniem zabytku.

Analizując różnorodność stanowiska archeologicznych, należy zwrócić szczególną uwagę na specyfikę zagrożeń, które ich dotyczą. Celowe i zorganizowane rabowanie stanowisk archeologicznych jest tylko jedną, choć z pewnością najbardziej dotkliwą formą nieodwracalnego zniszczenia zabytku¹¹. Rozkopywanie, okradanie, a tym samym niszczenie zabytku archeologicznego jest obecnie przestępstwem, zgodnie z art. 108 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Tak zwani „poszukiwacze zabytków” amatorskimi metodami pozyskują zabytki ze stanowisk archeologicznych, pozbawiając te przedmioty, a także te pozostałe nadal w ziemi, kontekstu, czyli tego, co pozwala na ich prawidłowe rozpoznanie i interpretację. O ile „poszukiwanie zabytków” wydaje się ogłowi społeczeństwa atrakcyjne, o tyle same zabytki archeologiczne już mniej. Są to zwykle formy ziemne, wały, nasypy czy po prostu nawarstwienia niewidoczne gołym okiem, lecz ich zniszczenie może być nieodwracalną i ogromną szkodą dla dziedzictwa kulturowego.

Jednakże, zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego wynikają również z przyczyn niezamierzonych – w tym z rozwoju cywilizacyjnego. Nie ulega wątpliwości, że ludzka aktywność, związana m.in. z realizacją prac budowlanych, rolnych czy leśnych, stanowi w dzisiejszych czasach jedną z podstawowych form zagrożenia archeologicznego. Trwający mniej więcej od połowy lat 90-tych przyspieszony rozwój infrastrukturalny związany m.in. z budową gazociągów, dróg i autostrad, sieci wodno-kanalizacyjnych i telekomunikacyjnych czy wreszcie budownictwo mieszkaniowe jednorodzinne stanowią dziś poważne zagrożenia dla zabytków archeologicznych. Prowadzone na terenie stanowiska archeologicznego prace ziemne (takie jak: orka, wykopy – nie tylko głębokie!, melioracje, niwelacje) prowadzą do przemieszczania warstw, niszczenia obiektów wziemnych i rozpraszania zabytków ruchomych. Przedmioty wyrwane z podłoża, pozbawione pierwotnego kontekstu, przedstawiają nieporównanie mniejszą wartość poznawczą dla badacza niż same zabytki, wydobyte w sposób poprawny, z warstw, jam czy grobów i odpowiednio zadokumentowane¹².

Czynniki przyrodnicze również mają w tym względzie istotne znaczenie. Od lat jednym z podstawowych zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego są warunki klimatyczne przyczyniające się również m.in. do destrukcji zabytków architektury. Naturalne procesy przyrodnicze takie jak erozja, częste opady czy specyficzne ukształtowanie terenu powoduje, że może dochodzić do splukiwania warstw kulturowych, rozmywania mogił czy nasypów ziemnych.

Obszar Gminy Piekoszów został rozpoznany archeologicznie w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP). AZP to program badawczy obejmujący swym zasięgiem terytorium całej Polski. Pozwala na dokładne rozpoznanie zasobów archeologicznych. W swych założeniach obejmuje kilka

¹¹ M. Trzciński, *Przestępczość przeciwko zabytkom archeologicznym. Problematyka prawno-kryminalistyczna* s. 135 i nn.

¹² M. Józefowska, tamże.

etapów badawczych, spośród których wyróżnić można kwerendę archiwalną w muzeach, instytucjach publicznych i publikacjach oraz badania powierzchniowe.

Należy jednak pamiętać, że baza danych AZP jest bazą otwartą. Dołączane są do niej ciągle nowe informacje pochodzące z kolejnych badań czy też weryfikacji badań wcześniejszych. W związku z powyższym dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie. Dotychczas na omawianym terenie zewidencjonowano 90 stanowisk archeologicznych, które zestawiono w tabeli poniżej.

Tabela 4. Wykaz stanowisk archeologicznych ujętych w GEZ Piekoszków.

Lp.	Miejscowość	obszar AZP	nr stanowiska w miejsc.	nr stanowiska w obszarze	charakterystyka
1	Łosień	84-60	1	12	osada - nowożytność
2	Brynica	84-61	5	17	śląd osadnictwa - pradzieje
3	Brynica	84-61	6	18	śląd osadnictwa - okr. wczesnonowożytny i okr. nowożytny
4	Brynica	84-61	7	19	śląd osadnictwa - późne średniowiecze; śląd osadnictwa okr. wczesnonowożytny i okr. nowożytny
5	Brynica	84-61	8	20	śląd osadnictwa - neolit; śląd osadnictwa - późne średniowiecze
6	Brynica	84-61	9	21	śląd osadnictwa - późne średniowiecze śląd osadnictwa - okres wczesnonowożytny i okr. nowożytny
7	Brynica	84-61	10	22	śląd osadnictwa – neolit (?); śląd osadnictwa - późne średniowiecze
8	Brynica	84-61	11	23	śląd osadnictwa – pradzieje; osada - późne średniowiecze i okr. wczesnonowożytny
9	Brynica	84-61	12	24	śląd osadnictwa – pradzieje; osada - późne średniowiecze i okr. wczesnonowożytny
10	Brynica	84-61	13	25	śląd osadnictwa – neolit; osada - późne średniowiecze i okr. wczesnonowożytny
11	Brynica	84-61	14	26	śląd osadnictwa – neolit; osada - późne średniowiecze i okr. wczesnonowożytny
12	Brynica	84-61	15	27	śląd osadnictwa - okr. wczesnonowożytny
13	Brynica	84-61	16	28	śląd osadnictwa - późne średniowiecze i okr. wczesnonowożytny
14	Brynica	84-61	17	29	śląd osadnictwa - późne średniowiecze i okr. wczesnonowożytny
15	Brynica	84-61	18	30	śląd osadnictwa wczesne średniowiecz (XI-XIIIw.)
16	Brynica	84-61	19	31	relikty młyna wodnego - okr. nowożytny

17	Micigózd	84-61	1	14	osada - KPL - neolit
18	Micigózd	84-61	2	15	śląd osadnictwa - neolit
19	Micigózd	84-61	3	16	śląd osadnictwa - okres wczesnonowożytny
20	Brynica	84-62	34	1	punkt osadniczy - okres wczesnonowożytny - okres nowożytny
21	Łubno	85-60	1	7	śląd osadnictwa - puch. lejk. - neolit
22	Łubno	85-60	2	8	śląd osadnictwa - ep. kam.
23	Wesoła	85-60	1	1	śląd osadnictwa - kultura prapolska - wczesne średniowiecze
24	Wesoła	85-60	2	2	śląd osadnictwa - mezozoiczna ewe. paleozoiczna ślad osadnictwa - grob. podkl. - okres letenski
25	Wesoła	85-60	3	3	śląd osadnictwa - kul. janisławicka - sch. mezol.
26	Zajączków	85-60	1	4	śląd osadnictwa - kul. Prapolska - wczesne średniowiecze
27	Zajączków	85-60	2	11	punkt osadniczy - neolit
28	Brynica	85-61	2	26	osada – średniowiecze; osada - późne średniowiecze i okr. wczesnonowożytny
29	Brynica	85-61	3	27	śląd osadniczy - okres nowożytny
30	Brynica	85-61	4	28	śląd osadniczy - kul. przeworska - późny OWR
31	Janów Górny	85-61	1	38	punkt osadniczy - okres nowożytny
32	Jaworznia	85-61	1	22	ślady huty metali kolorowych (srebra i ołowiu) - XIX w. (?)
33	Jaworznia	85-61	2	23	śląd osadniczy - średniowiecze (?); ślad osadniczy - okres nowożytny
34	Jaworznia	85-61	3	24	śląd osadniczy - średniowiecze
35	Jaworznia	85-61	4	37	pole górnicze - ślady eksploatacji rud ołowiu i srebra - okres nowożytny (XVII-XXw.)
36	Piekoszów	85-61	1	11	osada - KPL(?) - neolit; osada - neolit, osada - mezolit
37	Piekoszów	85-61	2	12	osada - KPL - neolit osada lub cmentarzysko - przeworska - OWR
38	Piekoszów	85-61	3	13	śląd osadniczy - okres nowożytny
39	Piekoszów	85-61	4	14	osada - późne średniowiecze i okr. wczesnonowożytny
40	Piekoszów	85-61	5	15	śląd osadniczy - późne średniowiecze i okr. wczesnonowożytny
41	Piekoszów	85-61	6	16	śląd osadniczy - okres wczesnonowożytny i okr. Nowożytny
42	Piekoszów	85-61	7	17	śląd osadniczy - okres wczesnonowożytny i okr. Nowożytny
43	Piekoszów	85-61	8	18	śląd osadniczy - okres nowożytny
44	Piekoszów	85-61	9	19	śląd osadniczy - okres wczesnonowożytny
45	Piekoszów	85-61	10	20	śląd osadniczy - średniowiecze i późne średniowiecze

46	Piekoszów	85-61	11	21	śląd osadniczy - neolit (?); ślad osadniczy - okres wczesnonowożytny
47	Podzamcze	85-61	1	29	osada - komornicka – mezolit; osada - neolit (?)
48	Podzamcze	85-61	2	30	Rezydencja obronna - teren założenia parkowego - ślad osadniczy - okres wczesnonowożytny (XVII wiek)
49	Podzamcze	85-61	3	31	śląd osadniczy k. przeworska - późne OWR; ślad osadniczy - wczesne średniowiecze ślad osadniczy - późne średniowiecze i okres wczesnonowożytny
50	Podzamcze	85-61	4	32	śląd osadniczy - relikty urządzenia parkowego- tzw. Solament - okres wczesnonowożytny
51	Podzamcze	85-61	5	33	śląd osadniczy - okres wczesnonowożytny i okres nowożytny
52	Podzamcze	85-61	6	34	śląd osadniczy - okres wczesnonowożytny
53	Podzamcze	85-61	7	35	śląd osadniczy - okres nowożytny
54	Podzamcze	85-61	8	36	śląd osadniczy - okres wczesnonowożytny
55	Rykoszyn	85-61	2	1	śląd osadniczy - kul. Przeworska OWR
56	Rykoszyn	85-61	3	2	śląd osadniczy epoki - kamienia
57	Rykoszyn	85-61	4	3	śląd osadniczy - wczesne średniowiecze
58	Rykoszyn	85-61	5	4	śląd osadniczy - późne średniowiecze i okr. wczesnonowożytny
59	Rykoszyn	85-61	6	5	śląd osadniczy - okr.wczesnonowożytny i okr. nowożytny
60	Rykoszyn	85-61	7	6	śląd osadniczy - wczesne średniowiecze ślad osadniczy - okr. wczesnonowożytny
61	Rykoszyn	85-61	8	7	śląd osadniczy - okres nowożytny
62	Szczukowice	85-61	3	25	ślady huty metali kolorowych (srebra i ołowiu) - XVII - XIX w. (?)
63	Wincentów	85-61	1	8	śląd osadniczy - okres nowożytny
64	Wincentów	85-61	2	9	śląd osadniczy - okres nowożytny
65	Wincentów	85-61	3	10	śląd osadniczy - okres wczesnonowożytny
66	Brynica	85-62	32	29	śląd osadnictwa - przemysł tardenuaski - mezolit
67	Brynica	85-62	33	30	śląd osadnictwa - okres wczesnonowożytny - okres nowożytny
68	Szczukowice	85-62	4	31	śląd osadnictwa - przemysł tardenuaski (?) – mezolit (?)
69	Szczukowice	85-62	5	32	śląd osadnictwa - okres wczesnonowożytny - okres nowożytny
70	Szczukowice	85-62	6	33	śląd osadnictwa - okres nowożytny
71	Szczukowice	85-62	7	34	śląd osadnictwa - okres nowożytny
72	Szczukowskie Góry	85-62	1	27	osada - zespół z okresu wczesnonowożytnego i późnonowożytnego

73	Szczukowskie Góry	85-62	2	28	osada - zespół z okresu wczesnonowożytnego i późnonowożytnego
74	Szczukowskie Góry	85-62	3	36	punkt osadniczy - okres nowożytny
75	Szczukowskie Góry	85-62	4	37	punkt osadniczy - okres nowożytny
76	Szczukowskie Góry	85-62	5	38	osada - zespół z okresu wczesnonowożytnego i późnonowożytnego
77	Szczukowskie Góry	85-62	6	39	osada - zespół z okresu wczesnonowożytnego i późnonowożytnego
78	Gałęzice	86-60	1	25	cment./?/ - ep. brązu
79	Wesoła	86-60	1	1	osada - prehistoryczna
80	Wesoła	86-60	2	2	ślad osadnictwa - mezolit
81	Wesoła	86-60	3	3	osada - prehistoryczna
82	Wesoła	86-60	4	5	osada - prehistoryczna
83	Zajęczków	86-60	3	14	ślad osadnictwa - KPL/?/ - mł. ep.kam.
84	Zajęczków	86-60	4	15	ślad osadnictwa - mł. ep. kam.
85	Zajęczków	86-60	5	22	osada - prehistoryczna ślad osadnictwa - łuz./???/ - ep. brąz
86	Zajęczków	86-60	6	23	ślad osadnictwa - prehistoryczna; osada - średniowiecze
87	Zajęczków	86-60	7	24	osada górnicza /miejsce wydobywania rudy miedzi/ - XV-XVII w.
88	Gałęzice	86-61	1	49	osada- stan prod. – paleolit; osada - ceram. grzeb - dołko. - neolit
89	Gałęzice	86-61	2	50	osada lub cmentarz /?/ - kul. przeworska - OWR
90	Gałęzice	86-61	3	51	punkt osadniczy - okres wczesnonowożytny
91	Gałęzice	86-61	4	52	punkt osadniczy - okres nowożytny
92	Gałęzice	86-61	5	53	punkt osadniczy - okres nowożytny
93	Rykoszyn	86-61	1	54	punkt osadniczy - okres wczesnonowożytny

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych WUOZ Kielce.

Zabytki w zbiorach muzealnych i innych

Na terenie Gminy Piekoszów brak obiektów i zbiorów muzealnych.

Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Jest to rodzaj dziedzictwa, które jest przekazywane z pokolenia na

pokolenie i ustawicznie odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Dziedzictwo niematerialne obejmuje: tradycje i przekazy ustne, w tym język, jako narzędzie przekazu, spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, także umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Obowiązkiem władz gminy jest podjęcie działań mających na celu zapewnienie przetrwania niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w tym jego identyfikację, dokumentację, badanie, zachowanie, zabezpieczenie, promowanie, wzmacnianie i przekazywanie, w szczególności przez edukację formalną i nieformalną, jak również rewitalizację różnych aspektów tego dziedzictwa.

Spśród dziedzictwa niematerialnego, szczególne znaczenie dla lokalnej społeczności mają tradycje niepodległościowe i narodowowyzwoleńcze. Ogromne znaczenie dla utrwalenia tego dziedzictwa miała działalność literacka Stefana Żeromskiego, zwłaszcza wydana w 1911 r. powieść *Wierna rzeka*. Żeromski wykorzystał w niej rodzinne przekazy z lat 1963-1964. Uczestnikiem powstania był jego wuj – Jan Saski, dziedzic Rudy Zajączkowskiej. W powstaniu walczyli również jego synowie, cioteczni bracia Żeromskiego. Dwór rodziny Saskich w Rudzie Zajączkowskiej, nad rzeką Łososiną (zwany również Łośną) został spalony w 1864 r. Tytułowa *Wierna rzeka* pomogła powstańcowi ranemu w bitwie pod Małogoszczą. Oddziaływanie powieści było tak mocne, że nazwa „*Wierna Rzeka*” stopniowo weszło do powszechnego obiegu w miejsce Łososiny lub Łośnej. Znalazło to odzwierciedlenie w mapach oraz przewodnikach, a przede wszystkim w pamięci i tożsamości lokalnej społeczności i nie tylko.

4.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

W gminie Piekoszów zlokalizowane są następujące zabytki objęte wpisem do rejestru województwa świętokrzyskiego:

Tabela 5. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków na terenie Gminy Piekoszów.

Lp.	Lokalizacja	Zabytek	Nr rejestru	Forma ochrony
1	Piekoszów	Kościół parafialny p.w. Narodzenia NMP, XIX w.,	A.441	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 16.10.1956 r., znak: KI.4-A-2/1/65/56 oraz decyzja WKZ w Kielcach z dnia 28.10.1971 r., znak: KI.Vb-680/634/71.
2	Piekoszów	Cmentarz parafialny, 2 ćw. XIX w.,	A.442	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 09.09.1992 r., znak: PSOZ.OW.Ki.5340/1228/92.
3	Podzamcze	Ruina pałacu Tarłów,	A.443/1	Decyzja Urzędu Wojewódzkiego w

				Kielcach z dnia 01.08.1947 r, znak: KIt-ZK-4-9/47 oraz decyzja WKZ w Kielcach z dn. 08.05.1971 r., znak: KIVb-680/266/894/71.
4	Podzamcze	Otoczenie ruiny pałacu Tarłów – teren w promieniu 100m od jego zewnętrznych murów,	A.443/2	Decyzja Urzędu Wojewódzkiego w Kielcach z dnia 01.08.1947 r, znak: KIt-ZK-4-9/47 oraz decyzja WKZ w Kielcach z dn. 08.05.1971 r., znak: KIVb-680/266/894/71.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych WUOZ Kielce.

Poniżej przedstawiono krótką charakterystykę poszczególnych zabytków:

Kościół parafialny p.w. Narodzenia NMP w Piekoszowie, murowany, wznoszony etapami w latach 1836 -1864 – 1880-84 jako świątynia w stylu eklektycznym, nawiązującym w wielu elementach do neobaroku. Kościół wzniesiony w centrum Piekoszowa, otoczony był przez cmentarz przykościelny (na wyniesieniu od zachodu i południa), na planie nieregularnego wieloboku otoczonego murem kamiennym. Wejście główne na teren kościelny ma charakter monumentalizującej oprawy architektonicznej (od strony zachodniej, od ul. Częstochowskiej), poprzez bramę główną z szerokimi schodami. Jest to bazylika trójnawowa, z transeptem w długości naw bocznych oraz dwuprzęsłowym prezbiterium w wysokości nawy głównej. Do transeptu, po obu stronach prezbiterium, przylegają zakrystia i skarbczyk. W części zachodniej dwuwieżowa fasada z kruchtą i chórem muzycznym otwartym na nawę główną. Dominantę w architekturze stanowią dwie wieże fasady, wysokie, bogato członowane detałem architektonicznym, nakryte hełmami z latarniami (symetryczne). Kościół zachował eklektyczne i spójne wyposażenie uzupełnione o wystrój malarski wnętrza. Ołtarze fundowane były w początku XX w., organy przed II Wojną Światową. Kościół przetrwał wojnę bez zniszczeń, obecnie w dobrym stanie technicznym.

Cmentarz parafialny w Piekoszowie, założony w 2 ćw. XIX w., zlokalizowany na północ od kościoła parafialnego, otoczony polami i częściowo lasem. Położony na stosunkowo równym terenie, lekko pofalowany w części północnej. Prowadzi do niego aleja częściowo obsadzona szpalerem drzew, na wschód od alei, na terenie cmentarza zlokalizowana kaplica (dawniej grobowa rodziny Otkiewiczów) obecnie cmentarna. Cmentarz otoczony murem z bramą. Na terenie cmentarza zabytkowy drzewostan i historyczne nagrobki. Na cmentarzu zlokalizowane są następujące pochówki oznaczeniu historycznym:

- Mogiły nieznanymi żołnierzy polskich poległych w 1939 r.,
- Mogiła Ewy z hr. Tarłów Śląskiej, zm. 1847 r.,
- Mogiła rodziny Żochowskich h. Jaxa z ok. 1850 r.,
- Cmentarz użytkowany jest prawidłowo, jednak większość ze starych, historycznych nagrobków jest w złym stanie technicznym (zwłaszcza tych z XIX w.).

Ruina pałacu Tarłów w Podzamczu, murowana, XVII w., jego fundacja tradycyjnie wiązana jest z Janem Karolem Tarło, jednakże wydaje się, że właściwym fundatorem zamku był Jan Aleksander Tarło, tym bardziej, że wiązany jest również z fundacją pobliskiego kościoła we wsi Chełmce (przed 1665 r.). Pałac powstał zapewne w połowie XVII w., co pozostaje w zgodzie z ogólną koncepcją architektoniczną pałacu (nawiązania do podobnych realizacji wczesnobarokowych i pałacu biskupów krakowskich w Kielcach). Już w latach 1844-46 pałac scharakteryzowano następująco: „zamek w XVII wystawiony, cztery narożne baszty, podobnie jak zamek kielecki mający, różni się jednakże dachem pojedynczym, a dwie kondygnacje wzniesionym i mniejszą w szczegółach budowniczych okazałością. Pokryty jest gontem (...)”. Ponadto wskazano jego wspaniałe urządzenie i „zabytki starożytne” przechowywane we wnętrzu¹³.

Pałac pozostawał w rękach rodu Tarłów do połowy XIX w. Dopóki otoczony był opieką fundatorów, pomimo trudnej sytuacji materialnej, nie stracił nic ze swego pierwotnego wyglądu i charakteru. Natomiast od połowy XIX w., po pożarze, zaczął się dla niego okres przebudowań, zmian i dewastacji, który w rezultacie doprowadził do kompletnej ruiny. Zasadnicza dewastacja przypada na przełom XIX i XX w. W tym czasie jeden z kolejnych właścicieli wyciął stare lipy rosnące wokół pałacu, kościółowi w Piekoszowie sprzedano filary kamienne z sieni pałacowej, marmurowe schody trafiły do Oblęgorka, a jeden z portali logii wejściowej stanowi wejście do kościoła w pobliskich Chełmcach. Jeszcze w latach 1925-1952 schodni, parterowy trakt pałacu jest zamieszkały w 6-ciu salach. Na przełomie lat 50-tych i 60-tych podjęto prace konserwatorskie, które ze względu na brak materiałów archiwalnych dotyczących wnętrza pałacu zaniechano. Obecnie pałac jest w trwałej ruinie, zdewastowany i podupadający na stanie technicznym.

4.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Tabela 6. Zabytki nieruchome wskazane do ujęcia w GEZ Gminy Piekoszów przez ŚWKZ w Kielcach.

Lp.	Lokalizacja	Zabytek	Ochrona w MPZP
1	Jaworznia	Kapliczka p.w. Św. Jana Nepomucena, pocz. XX w., dz. 639/64, ob. Jaworznia	Brak
2	Łosienek	Kapliczka murowana p.w. Św. Jana Nepomucena z czterospadowym dachem, XIX w., dz. 645/1, ob. Łosienek	Brak
3	Łosień	Młyn wodny, XIX w., dz. 106/5, ob. Łosień	Brak
4	Łosień	Cmentarz parafialny, XX w., dz. 281, ob. Łosień	Brak
5	Piekoszów	Cmentarz przykościelny, teren w granicach ogrodzenia, poł. XV w., przekształcony w XIX w. [w zespole kościoła	Brak

¹³ I. Badowska, *Pałac Tarłów...*, t., s. 14, za: *Opisy zabytków starożytności w guberni radomskiej, przez delegację wysłaną z polecenia Rady Administracyjnej Królestwa, w latach 1844/1846 zebrane, rysunkami w dwóch osobnych albumach zawartemi objaśnione*, 1850, s. 20.

		parafialnego], dz. 1103, ob. Piekoszków	
6	Piekoszków	Ogrodzenie ze schodami, XIX w. [w zespole kościoła parafialnego], ob. 1103 ob. Piekoszków	Brak
7	Piekoszków	Plebania, XX w. [w zespole kościoła parafialnego], dz. 1103 i 1102/7, ob. Piekoszków	Brak
8	Piekoszków	Kaplica grobowa Otkiewiczów na cmentarzu parafialnym, XIX w. (1865 r.), dz. 584, ob. Piekoszków	Brak
9	Piekoszków	Krzyż przydrożny na kolumnie, XIX-XX w., naprzeciw kościoła parafialnego, dz. 1068/1, ob. Piekoszków	Brak
10	Piekoszków	Krzyż przydrożny na postumencie, XX w., przy zjeździe na cmentarz, dz. 644/5 i 1084, ob. Piekoszków	Brak
11	Podzamcze	Kapliczka przydrożna murowana p.w. Św. Jana Nepomucena, XVIII w. (?), dz. 648 i 649, ob. Podzamcze	Brak
12	Wesoła	Cmentarz parafialny, XX w., dz. 489, ob. Wesoła	Brak

Źródło: WUOZ Kielce.

Tabela 7. Zabytki nieruchome włączone do GEZ na wniosek Gminy Piekoszków podczas aktualizacji w 2018 r.

Lp.	Lokalizacja	Zabytek	Ochrona w MPZP
1	Brynica	Miejsce Pamięci – tablica upamiętniająca mieszkańców Brynicy poległych w 1944 r., XX w. (1981 r.), dz. 951/3, ob. Brynica	Brak
2	Brynica	Krzyż żeliwny z trójlistnie zakończonymi ramionami na kamiennym postumencie, poł. XIX w. (1863 r.), dz. 906 i 333/3, ob. Brynica	Brak
3	Brynica	Krzyż kamienny na kamiennym postumencie, poł. XIX w. (1863 r.), dz. 962, ob. Brynica	Brak
4	Gałęzice	Miejsce Pamięci – pomnik ku czci poległych w 1944 r., XX w., dz. 573, ob. Gałęzice	Brak
5	Gałęzice	Krzyż żeliwny pełny z trójlistnym zakończeniem ramion na kamiennym postumencie i otoczony barierką z tego samego czasu, Kon. XIX w. (1884 r.), dz. 709, ob. Gałęzice	Brak
6	Gałęzice	Miejsce Pamięci – kamień upamiętniający 700-lecie wsi, XXI w. (2003 r.), dz. 573, ob. Gałęzice	Brak
7	Łosienek	Krzyż kamienny na postumencie, poł. XX w. (1939 r.), dz. 1178 ob. Łosienek	Brak
8	Łosienek	Miejsce Pamięci – miejsce pochówku powstańca 1863 r., XX w. (1991 r.), dz. 1168/1 lub 1059, ob. Łosienek	Brak
9	Łosień	Krzyż przydrożny żeliwny ażurowy na kamiennym postumencie, pocz. XX w. (1918 r.), dz. 320/1 ob. Łosień	Brak
10	Łosień	Krzyż kamienny na kamiennym postumencie, poł. XX w. (1945 r.), dz. 106/5, ob. Łosień	Brak
11	Micigózd	Krzyż kamienny na kamiennym postumencie, pocz. XX w. (1908 r.), dz. 410, ob. Micigózd	Brak
12	Micigózd	Krzyż kamienny na postumencie, poł. XX w., dz. 196/1, ob. Micigózd	Brak

13	Piekoszów	Figura przydrożna Św. Jakuba, XVIII w. (?), dz. 1084, ob. Piekoszów	Brak
14	Piekoszów	Krzyż przydrożny żeliwny ażurowy na kamiennym postumencie, poł. XX w. (1933 r.), dz. 1082/1, ob. Piekoszów	Brak
15	Piekoszów	Krzyż przydrożny metalowy na postumencie kamiennym, pocz. XX w. (1918 r.), dz. 927, ob. Piekoszów	Brak
16	Piekoszów	Miejsce Pamięci – zbiorowa mogiła Żołnierzy Wojska Polskiego poległych w 1939 r. na cmentarzu parafialnym, dz. 584, ob. Piekoszów	Brak
17	Piekoszów	Miejsce Pamięci – zbiorowa mogiła Żołnierzy Wojska Polskiego poległych w 1939 r. na cmentarzu parafialnym, dz. 584, ob. Piekoszów	Brak
18	Piekoszów	Figura przydrożna NMP z Dzieciątkiem na kamiennym postumencie, pocz. XIX w. (1816 r.), dz. 1102/4, ob. Piekoszów	Brak
19	Podzamcze	Krzyż przydrożny metalowy na kamiennym, zapewne wcześniejszym postumencie, pocz. XX w. (1908 r.), później przebudowany, dz. 653/1 i 653/2, ob. Podzamcze	Brak
20	Podzamcze	Krzyż przydrożny kamienny na kamiennym postumencie, poł. XX w. (950 r.), dz. 365/2, ob. Podzamcze	Brak
21	Podzamcze	Krzyż przydrożny kamienny, poł. XX w. (1940 r.), dz. 107/2 ob. Piekoszów	Brak
22	Rykoszyn	Krzyż przydrożny żeliwny na kamiennym cokole, poł. XIX w. (1861 r.), dz. 326/2, ob. Rykoszyn	Brak
23	Szczukowice	Krzyż przydrożny kamienny, poł. XX w., dz. 2284, ob. Szczukowice	Brak
24	Szczukowice	Krzyż przydrożny kamienny na kamiennym postumencie, poł. XX w. (1948 r.), dz. 718, ob. Szczukowice	Brak
25	Wesoła-Młynki	Miejsce Pamięci – pomnik Polaków rozstrzelanych w 1943 r., XX w. (1981 r.), dz. 234, ob. Wesoła	Brak
26	Wesoła-Młynki	Ruina młyna wodnego, XIX w., dz. 230, ob. Wesoła	Brak
27	Wincentów	Krzyż przydrożny żeliwny ażurowy na kamiennym poszumie, pocz. XX w. (1922 r.), dz. 536/2, ob. Wincentów	Brak
28	Zajączków	Kapliczka murowana Św. Jana Nepomucena z krzyżem metalowym w szczycie, lata 30-te XIX w., dz. 154 ob. Zajączków	Brak
29	Zajączków	Miejsce Pamięci – kamień upamiętniający 700-lecie wsi, Xxi w. (2006 r.), dz. 523/1, ob. Zajączków	Brak
30	Zajączków	Krzyż żelazny na kamiennym postumencie, XX w., dz. 523/1, ob. Zajączków	Brak
31	Zajączków	Kapliczka przydrożna, pocz. XX w. (1908 r.), dz. 544, ob. Zajączków	Brak

Źródło: opracowanie własne.

Szczególnie wyróżnić należy **zabytki stanowiące uzupełnienie zespołu kościoła parafialnego**, jako obiekty decydujące o kontekście przestrzennym i architektonicznym cennego zabytku wpisanego do rejestru zabytków:

Cmentarz przykościelny – założony w XV w. (erygacja pierwszego kościoła przez Piotra Odrowąża), przekształcony w XIX w. w związku z budową nowego kościoła zmieniony na plac przykościelny. Czytelne granice wyznaczone przez stary mur częściowo rozebrany pod połowy ołtarz od południowego-wschodu, od wschodu plebania, od północy wysoki mur oporowy. W ogrodzenie wmurowane stare płyty nagrobne, w tym: epitafium Jakuba Gawrońskiego zm. 1596 r, epitafium ks. Franciszka Zdziechowicza, zm. 1803 r. Niestety brak zachowanego starodrzewu.

Ogrodzenie – murowane z kamienia, z wmontowanymi płytami nagrobnymi, z monumentalnie zaprojektowanymi schodami na teren kościelny.

Plebania – murowany parterowy budynek w typie dworku, z wysokim dwuspadowym dachem i użytkowym poddaszem. Wejście głównej w środkowej osi elewacji wzdłużnej, przez murowany ganek z balkonem przy facjacie.

Na terenie gminy Piekoszów, pomimo bogatych tradycji lokalnych oraz sprzyjających uwarunkowań **zachowało się niewiele zabytków świadczących o tradycjach przemysłowych i górniczych**. Ciekawym przykładem zabytku z kategorii przemysłowej są pozostałości drewnianego młyna z XIX w. w miejscowości Łosień. Budynek położony jest nad brzegiem rzeki Łososiny (Wiernej Rzeki), nad niewielkim rozlewiskiem przy jej nurcie. Młyn dwupoziomowy, drewniany, na ceglanej podmurówce, z dwuspadowym dachem. Pomimo przybudówki z białego pustaka nie utracił on swoich wartości zabytkowych. Innym obiektem z tej kategorii jest ruina spalonego tragicznie młyna w Wesołej-Młynkach, niezwykle malownicza, położona w pobliżu rozlewisk rzeki Łososiny, obecnie trudno dostępna ze względu na ekspansję przyrody (zarośnięta przez drzewa i krzewy). W pobliżu znajduje się pomnik (ujęty w GEZ jako Miejsce Pamięci), upamiętniający tragiczne wydarzenia związane z historią obiektu.

W Gminnej Ewidencji Zabytków nie ujęto **budynku dworca kolejowego w Piekoszowie**, sprawę włączenia go do ewidencji należy jednak wziąć pod rozwagę w najbliższej przyszłości. Murowany budynek dworca wzniesiony został na początku XX w. Reprezentuje rodzaj zabudowy typowy dla obiektów kolejowych powstających w tym czasie. Jest to piętrowy budynek z użytkowym poddaszem, wejście główne zlokalizowane jest w dłuższej elewacji i zaakcentowane ryzalitem. Zróznicowana bryła przekryta jest wysokim wielopołaciowym dachem oraz członowana detalem architektonicznym w postaci pilastrów i gzymsów. Na terenie województwa świętokrzyskiego bardzo podobne budynki kolejowe istnieją do dzisiaj m.in. w Żeliszawicach i Ludyni. Ze względu na historyczny charakter, znaczny autentyzm formy oraz możliwość utrzymania historycznej funkcji budynek ten należy w przyszłości objąć ewidencją zabytków.

4.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Analiza wartości zabytkowych, stanu zachowania oraz walorów przyrodniczo-krajobrazowych gminy pozwoliła na sformułowanie najpilniejszych postulatów związanych z ochroną zabytków i krajobrazu kulturowego w Gminie Piekoszów.

Biorąc pod uwagę zasób dziedzictwa w Gminie – niewielką ilość zabytków wpisanych do rejestru oraz wartościowe walory przyrodniczo-krajobrazowe – oraz stan zachowanie i prawdopodobne zagrożenia poszczególnych zabytków, zauważyć należy, że:

Zespół kościoła parafialnego p.w. Narodzenia NMP w Piekoszowie – jest zabytkiem w najlepszym stanie technicznym, o spójnej i niemal autentycznej formie architektonicznej i przestrzennej. Regularnie prowadzone prace budowlane i konserwatorskie oraz planowane w ramach Gminnego Programu Rewitalizacji (2017-2023) inwestycje wokół zabytku uwzględniają jego autentyczną formę, kontekst urbanistyczny i krajobrazowy. W tym zakresie szczególnie istotne jest zachowanie charakteru pozostałych elementów zespołu, zwłaszcza bezpośredniego otoczenia świątyni oraz starodrzewu.

Należy także podkreślić, że kościół posiada bogaty zbiór zabytków ruchomych – w tym cennych dzieł sztuki sakralnej z XVII i XVIII w. – a zwłaszcza obrazów z XIX w., autorstwa m.in. Jana Grotta oraz Wojciecha Gersona. Są to obiekty w pełni zasługujące na wpis do rejestru, a także, co być może istotniejsze, wymagające uważnej pracy konserwatora w celu weryfikacji stanu zachowania oraz zahamowania postępujących zniszczeń.

Stała, niezmienna funkcja, rola ośrodka kultu Matki Bożej (sanktuarium) oraz troska parafian gwarantują dobry stan techniczny, a wpis do rejestru daje wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków narzędzia do utrzymania autentycznego charakteru zespołu oraz troski o najbliższe otoczenie.

Cmentarz parafialny w Piekoszowie – jest w stosunkowo dobrym stanie zachowania. Pomimo znaczącej degradacji technicznej poszczególnych nagrobków, zwłaszcza tych najstarszych, cmentarz zachował swój historyczny charakter oraz walory krajobrazowej. Jego bryła jest wciąż wyróżniającym się, wyodrębnionym z rolniczego otoczenia elementem krajobrazu. Wciąż czytelna kompozycja przestrzenna, pozostałości starodrzewu oraz murowane ogrodzenie, uzupełnione są o zabytkową kaplicę oraz poszczególne, historyczne nagrobki. Składa się to na spójny i wartościowy element dziedzictwa lokalnego. Jednocześnie, podkreślić należy, że ogromne znaczenie dla kontekstu urbanistycznego i krajobrazowego cmentarza ma zachowanie jego otoczenia – niezagospodarowanego – rolniczego i leśnego. Tak samo, akcentującym jego rolę w krajobrazie elementem jest droga dojazdowa z centrum wsi oraz rosnący przy niej szpaler drzew. Ten „najazd” cenny widokowo w obu kierunkach objęty powinien zostać ochroną krajobrazową, ze względu na rolę w kształtowaniu kontekstu pomiędzy miejscowością z kościołem parafialnym, a położonym poza granicami cmentarzem.

Na cmentarzu znajduje się ponadto murowana kaplica, pilnie wymagając bieżących prac budowlanych oraz liczne cenne historycznie nagrobki, które w nieodległym czasie powinny stać się przedmiotem zainteresowania konserwatorów sztuki.

Jednakże, ze względu na swoją funkcję, jako **nekropola** cmentarz nie jest zagrożony drastycznymi zmianami w przyszłości. Pilnym postulatem wydaje się aktualizacja ewidencji zabytków ruchomych (nagrobki), ocena ich stanu zachowania oraz podjęcie planowej konserwacji w przyszłości.

Osobnym zupełnie zabytkiem – zarówno ze względu na stan zachowania, rangę oraz niewykorzystany potencjał – jest **ruina pałacu Tarłów w Podzamczu**. Nieustalona ostatecznie własność zabytku, chaotyczne rozprzestrzenianie się zabudowy podchodzącej niemal pod mury pałacu (pomimo wpisu do rejestru otoczenia zabytku w promieniu 100 m od murów obwodowych) spowodowały zaniedbania mające bardzo niekorzystny wpływ nie tylko na stan techniczny zabytku, ale również jego walory krajobrazowe.

Ruina pałacu Tarłów jest zabytkiem o znaczeniu ponadlokalnym, krajowym. Reprezentacyjna bryła, układ i charakter pomieszczeń wskazują na wczesnobarokowe pochodzenie założenie¹⁴. Naroża budowli, górujące w czterech punktach ponad centralnym korpusem, pomimo, że nadawały pałacowi akcent warowności, są już tylko reminiscencją funkcji obronnej. Pałac w Podzamczu należy do grupy analogicznych, cennych zabytków z tzw. polskich pałaców wczesnobarokowych: Ujazdów (1614-1626), Biała Podlaska (ok. 1622), Kruszyna (1630), Kielce (1636-1641). Jednakże, układ wskazanych reprezentacyjnych pałaców – korpusu flankowanego dwoma lub więcej wielobocznymi wieżami – wywodzi się już z założeń XV w., a wcześniej z XIII i XIV w. zameczków włoskich (na planie czworoboku, z narożnymi wieżami). Jednocześnie pałac w Podzamczu jest jednym z najwcześniejszych i zresztą bardzo nielicznych przykładów zastosowania dachu łamanego tzw. krakowskiego w architekturze polskiej w XVII w. (powszechniejsze były dopiero w końcu XVIII i na początku XIX w.). Dyspozycja wewnętrzna pałacu wskazuje na nawiązanie do 3-traktowych schematów włoskich z XVI w., jest wyrazem znajomości nowoczesnych trendów w architekturze oraz dostosowania jej do programu użytkowego. Pomieszczenia składowo-gospodarcze znajdowały się w przyziemiu, natomiast reprezentacyjne na piętrze, tworząc tzw. piano nobile.

Na szczególne podkreślenie zasługuje uderzające podobieństwo pałaców w Podzamczu i kieleckiego pałaców biskupów krakowskich. Podobieństwo to – powszechnie odnotowywane już w XIX w., czego przykładem jest przytoczona we wcześniejszym rozdziale nota ze Słownika Geograficznego Królestwa Polskiego – widoczne w rozplanowaniu elewacji i dekoracji architektonicznej, a szczególnie rytm elewacji, rozplanowanie loggi wejściowej, projekt schodów w grubości murów w wieżach, obramowanie okien i podział gzymsami są niemal identyczne. Różnice wynikające z wymiarów, proporcji, bogactwa dekoracji i użytych materiałów zacierają wrażenia daleko idących podobieństw.

¹⁴ Informacje przedstawione za: I. Badowska, *Pałac Tarłów...*, s. 31 i nn.

Podobieństwo to, wynikające być może ze wspólnego projektanta, a być może z legendy odnoszącej się do urażonej przez krakowskiego biskupa dumy Tarłów, jest bezsprzeczne. Dodaje to tym większą wartość lokalną pałacu, który wraz z pałacem biskupów krakowskich w Kielcach tworzy ciekawy kontekst historyczny, artystyczny i naukowy.

Wskazane powyżej cechy zabytku – ruiny pałacu Tarłów w Podzamczu – świadczą o jego wartości artystycznej, historycznej i naukowej, które stały się podstawą wpisu do rejestru zabytków. Wartości te są fundamentem ogromnego potencjału kulturowego, turystycznego i społecznego, dotąd w znikomym stopniu wykorzystywanego. Ewidentnym tego przejawem jest odradzające się w ostatnim czasie społeczne zainteresowanie (lokalne organizacje społeczne) oraz medialne jego odzwierciedlenie w tematycznych artykułach czy ilości filmików i zdjęć dostępnych w serwisach społecznościowych.

Jednocześnie, tak zdiagnozowane priorytety ochrony zabytków nie umniejszają rangi cennych lokalnie, niewielkich zabytków ważnych dla społeczności Piekoszowa – kapliczek, figur i krzyży przydrożnych. To one budują świadomość historii i przynależności do danego obszaru, są niemymi i często ostatnimi świadkami losów funkcji danych miejsc, historycznych centrów wsi, przepraw czy ważnych wydarzeń z przeszłości. Włączone do Gminnej Ewidencji Zabytków na etapie jej aktualizacji kapliczki i krzyże przydrożne są przejawem dostrzegania tych wartości przez Gminę Piekoszów i troski o ich zachowanie w dla następnych pokoleń.

Weryfikacja terenowa przeprowadzona na potrzeby niniejszego opracowania, pozwoliła na ustalenie stanu zachowania oraz aktualnych potrzeb zwianych z tą częścią dziedzictwa. Objazd zabytkoznawczy pozwolił na zidentyfikowanie:

1. krzyży przydrożnych wymagających natychmiastowej interwencji konserwatorskiej:

- krzyż przydrożny kamienny na postumencie w miejscowości Piekoszów, poł. XX w. (zjazd z ronda w centrum miejscowości w kierunku cmentarza) – uszkodzony mechanicznie lub pęknięty, z ułamaną nasadą krzyża wieńczącego, który ze względu na awaryjny stan techniczny poddany został pracom jeszcze w trakcie wykonywania niniejszego opracowania, w uzgodnieniu z ŚWKZ w Kielcach.
- krzyż przydrożny kamienny na postumencie w miejscowości Micigózd, pocz. XX w., (w centrum miejscowości), pęknięty w części postumentu oraz krzyża wieńczącego, prowizorycznie scalony kotwami i ściskami metalowymi.

2. krzyży przydrożnych i kapliczek o szczególnej wartości artystycznej:

- kapliczka murowana p.w. w. Jana Nepomucena w miejscowości Podzamcze, XIX w. (?), z figurą kamienną Jana Nepomucena, która pomimo wielu warstw pobiałej sugeruje formę stylową typową dla rzeźb barokowych;

- kapliczka murowana p.w. Św. Jana Nepomucena w miejscowości Zajaczków, XIX w., w formie czworobocznego, monumentalnego słupa zakończonego półkoliście, z półkolistą wnęką na figurę (obecnie współczesna), aktualnie otynkowana zaprawą cementową, która zacierza wartości artystyczne zabytku;
 - krzyż przydrożny żeliwny na kamiennym postumencie w miejscowości Gałęzice, XIX w., jedyny spójny i dobrze zachowany zabytek takiej klasy artystycznej w całej gminie. Krzyż zachował oryginalną formę i dekorację, łącznie z otaczającą go kutą barierką.
- 3. krzyży przydrożnych i kapliczek, które reprezentują cechy stylowe lokalnego warsztatu kamieniarskiego działającego w XX w. na terenie gminy Piekoszów:**
- krzyże przydrożne kamienne lub żeliwne na kamiennym postumencie o charakterystycznej dekoracji kamieniarskiej: cokoły czworoboczne, z opracowanymi rzeźbiarsko gzymsami, z fryzem kostkowym, z daszkiem czterospadowym daszkiem kamiennym, na którego szczycie ustawiona kostka czworoboczna jako podstawa pod krzyż. Analogiczne formy mają starsze, kamienne nagrobki na cmentarzu parafialnym w Piekoszowie.

Niedosyt budzi również rozpoznanie i wykorzystanie zasobu dziedzictwa związanego z tradycjami górniczymi i przemysłowymi oraz nie objęcie dotąd ochroną budynku dworca kolejowego w Piekoszowie. Kwestie te również pozostaną w obszarze zainteresowań lokalnego samorządu w nadchodzących latach.

5. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń

Elementem diagnozy stanu zachowania oraz potrzeb związanych z opieką nad zabytkami jest zawsze analiza SWOT – narzędzie diagnostyczne oparte o dogłębne rozpoznanie czterech kluczowych zagadnień: silnych stron [Strengths], słabych stron [Weaknesses], szans [Opportunities] oraz zagrożeń [Threats].

Tabela 8. Analiza słabych i mocnych stron dziedzictwa kulturowego na potrzeby GPOnZ Gminy Piekoszów.

Kategoria	Charakterystyka
Mocne strony	Położenie gminy – bezpośrednie sąsiedztwo miasta wojewódzkiego Kielce i dogodna z nim komunikacja, Bogactwo przyrodnicze i wysoka jakość środowiska naturalnego, Zróżnicowany i dobrze zachowany krajobraz kulturowy; Aktualne Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania Gminy Piekoszów; Bardzo dobry stan zachowania obiektów o funkcjach sakralnych i bogate tradycje religijne (sanktuarium w Piekoszowie); Liczne kapliczki, krzyże przydrożne, w tym kilka o wysokich walorach artystycznych oraz wiele innych, świadczących o lokalnych tradycjach kamieniarskich; Wciąż silne tradycje religijne i lokalna dbałość mieszkańców o zachowanie funkcji kultowych kapliczek i krzyży przydrożnych; Aktualna Gminna Ewidencja Zabytków, poszerzona na wniosek Gminy o obiekty wartościowe/istotne dla lokalnej społeczności; Zagwarantowanie środków samorządowych na poprawę stanu zachowania lokalnych zabytków (ujętych w gminnej Ewidencji Zabytków); Dobre warunki do rozwoju turystyki, w tym agroturystyki;
Słabe strony	Mała liczba obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków; Brak miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu całej Gminy; Brak opracowanej strategii rewaloryzacji i remontów zachowawczych dla obiektów zabytkowych z terenu gminy; Zły stan techniczny oraz degradacja otoczenia ruiny pałacu Tarłów w Podzamczu;

	Niewłaściwie prowadzone remonty obiektów zabytkowych, które prowadzić mogą do zniszczenia wartości zabytkowych; Niedostateczna świadomość społeczna znaczenia opieki nad zabytkami; Brak wiedzy na temat źródeł i sposobów pozyskiwania środków na odnowę obiektów zabytkowych wśród właścicieli; Niedostateczna popularyzacja wiedzy i wartości lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz idei ochrony zabytków na terenie gminy; Brak pełnego rozeznania niematerialnego dziedzictwa kulturowego; Niezadowalający poziom wykorzystania warunków turystycznych gminy;
Szanse	Uwzględnienie problemów ochrony dziedzictwa w strategiach i planach rozwoju gminy; Przypisanie właściwej rangi i roli ochronie zabytków do dokumentach strategicznych gminy; Rosnąca rola samorządu lokalnego w systemie opieki nad zabytkami; Włączenie dziedzictwa kulturowego w obszar zainteresowania lokalnej społeczności; Możliwości pozyskiwania funduszy zewnętrznych na działania związane z ochroną zabytków oraz edukację w zakresie dziedzictwa; Możliwość zagospodarowania ogromnego potencjału kulturowego i turystycznego, jakim jest ruina pałacu Tarłów w Podzamczu; Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego do wzmacniania potencjału turystycznego i gospodarczego Gminy, Racjonalne gospodarowanie istniejącymi zasobami dziedzictwa w celu wzmacniania świadomości lokalnej społeczności oraz zachowania ich dla przyszłych pokoleń; Rozwój inicjatyw lokalnych oraz organizacji pozarządowych o profilu działalności nakierowanym na ochronę dziedzictwa; Edukacja i promocja wartości dziedzictwa, w tym poszanowania zabytków i ich prawidłowej ochrony; Działania na rzecz odkrywania i wzmacniania roli dziedzictwa niematerialnego w świadomości lokalnej społeczności;
Zagrożenia	Brak kompleksowej strategii i wizji funkcjonowania i ochrony zabytków na terenie gminy; Niedostateczna ilość środków finansowych na realizację działań związanych z ochroną zabytków; Brak uregulowanej sytuacji prawno-właścicielskiej ruin pałacu Tarłów w

	Podzamczu; Brak wizji Gminy Piekoszów na ukierunkowanie rozwoju społeczno-gospodarczego w związku z realnym zagospodarowaniem potencjału ruin pałacu Tarłów w Podzamczu w przyszłości; Dalsze pogarszanie się stanu technicznego zabytków o lokalnym znaczeniu (kapliczki, krzyże przydrożne) położonych poza centami wsi; Nieprawidłowo prowadzone przez właścicieli prace konserwacyjne kapliczek, krzyży przydrożnych; Degradacja krajobrazu kulturowego poprzez wzmożony ruch inwestycji budowlanych, zwłaszcza mieszkaniowych, Postępująca zmiana funkcji krajobrazu rolniczego związana z zjawiskiem rozpraszania zabudowy mieszkalnej; Słabe zaangażowanie młodszych pokoleń w poznawanie i kultywowanie lokalnych tradycji; Rozprzestrzenienie się terenów o funkcjach przemysłowych; Degradacja środowiska oraz brak planów rekultywacji terenów poprzemysłowych;
--	---

Źródło: opracowanie własne.

6. Założenia programowe

Troska o dziedzictwo kulturowe jest jednym z zadań własnych samorządu gminnego określonych w obowiązującym ustawodawstwie. Ale troska ta, wynika również ze świadomości współodpowiedzialności władz samorządu gminnego za kształtowanie postaw i tożsamości społecznej na terenie Gminy. Poprzez zachowanie zabytków i edukację o dziedzictwie – prowadzoną zgodnie z planowanymi krótko o długookresowo działaniami – lokalny samorząd może realnie wpływać na te ważne dziedziny życia społecznego i gospodarczego. Celem niniejszego Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami jest odpowiedzialne kształtowanie i zachowanie dla przyszłych pokoleń tego niewielkiego zasobu obiektów zabytkowych, jaki posiada Gmina Piekoszów oraz efektywne wykorzystanie nielicznych, ale cennych zabytków na rzecz rozwoju społeczno-gospodarczego gminy i regionu.

6.1. Priorytety i kierunki działań programu opieki nad zabytkami

Analiza uwarunkowań, stanu oraz szans i zagrożeń dziedzictwa kulturowego oraz przyrodniczo-krajobrazowego, które składają się na kompletny zasób zabytków, pozwoliła na sformułowanie następujących priorytetów Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami:

Priorytet I:

Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego,
jako element rozwoju społeczno-gospodarczego

Priorytet zakłada w pierwszej kolejności podjęcie niezbędnych długo- i krótkookresowych działań na rzecz zachowania w jak najlepszym stanie zasobu zabytkowego Gminy Piekoszów dla przyszłych pokoleń. W pierwszej kolejności obowiązujące prawo lokalne zostanie uzupełnione o uchwałę umożliwiającą przyznawanie dotacji na konserwacje i remonty obiektów ujętych w GEZ, a niewpisanych do rejestru zabytków nieruchomości województwa świętokrzyskiego.

Realizacja poszczególnych działań budowlanych i konserwatorskich poprzedzona jest analizą stanu zachowania, uzyskaniem stosownych wytycznych konserwatorskich i stworzeniem ogólnego programu niezbędnych działań budowlanych i konserwatorskich. Konieczne do niezwłocznej realizacji prace budowlane i konserwatorskie związane z zabytkami w najgorszym stanie technicznym wyszczególnione zostały w pierwszym rzędzie. W dalszej kolejności zaplanowano prace przy najcenniejszych, znajdujących się w niezadowalającym stanie, ale niezagrożonych zabytkach (cenne ze względu na unikalność, wartości artystyczne i historyczne). Realizacja działań w ramach priorytetu

uzależniona będzie od możliwości organizacyjnych i budżetowych Gminy. W przypadku braku środków, realizowany będzie w przyszłych okresach programowych.

Priorytet II:

Ochrona krajobrazu kulturowego
i świadome jego kształtowanie

Priorytet ukierunkowany jest na działania związane ze strategiczną i planistyczną działalnością Gminy Piekoszów. Oprócz kontynuowania prac nad miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, gmina inicjuje dyskusję nad stanem obecnym, przyszłością oraz możliwościami wykorzystania zasobu dziedzictwa dla rozwoju społeczno-gospodarczego regionu. Priorytet nie obejmuje działań na rzecz niezagospodarowanego obecnie potencjału najcenniejszego zabytku lokalnego dziedzictwa – ruin pałacu Tarłów w Podzamczu. Nie pozostając obojętnym na los tego zabytku, Gmina będzie monitorować sytuację prawno-właścicielską zabytku oraz dołoży wszelkich starań, by przyszłe inwestycje prowadzone przez właściciela były oparte o najlepsze praktyki w zakresie adaptacji na cele społeczne oraz spełniały oczekiwania lokalnej społeczności.

Priorytet III:

Badanie i dokumentacja dziedzictwa oraz edukacja
służąca budowaniu tożsamości lokalnej społeczności

Priorytet związany jest z ważną rolą, jaką Program Opieki nad Zabytkami odrywać ma w zakresie kształtowania świadomości społecznej, przynależności do lokalnej społeczności oraz wiedzy i szacunku do dorobku przeszłych pokoleń. W ramach priorytetu założono przede wszystkim edukację i aktywizację w dziedzinie dziedzictwa wśród najmłodszych – uczniów przedszkoli i szkół podstawowych poprzez organizację wydarzeń i konkursów. Podejmowane inicjatywy dotyczyć będą tak zidentyfikowanych już zabytków, jak i prób odkrycia tych dotąd niedostrzeżonych, zwłaszcza związanych z lokalnym dziedzictwem przemysłowym oraz niematerialnym.

Wreszcie, priorytet dotyczy wizualnej identyfikacji, promocji oraz wykorzystania na cele turystyczne obiektów zabytkowych (m.in. poprzez stworzenie „mapy zabytków” Gminy Piekoszów).

6.1.1. Priorytet I – rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, jako element rozwoju społeczno-gospodarczego

Tabela 9. Priorytet I – rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, jako element rozwoju społeczno-gospodarczego.

Lp.	Kierunki działań	Działania
I.1	Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy ich stanu technicznego	Prowadzenie regularnych kontroli stanu zachowania zabytków będących własnością gminy; Opracowanie procedur postępowania ws. remontów obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków, ale nie wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych województwa świętokrzyskiego; Opracowanie planów remontów i konserwacji obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków (we współpracy z właścicielami nieruchomości, na których położony jest zabytek); Opracowanie wytycznych konserwatorskich w sprawie wyceny oraz sposobów realizacji remontów przy obiektach ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków; Podejmowanie starań o pozyskanie środków finansowych na realizację zadań związanych z poprawą stanu technicznego zabytków ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków; Realizacja niezbędnych prac przy obiektach o awaryjnym stanie technicznym grożącym destrukcją oraz całkowitą utratą wartości zabytkowych;

Źródło: opracowanie własne.

6.1.2. Priorytet II – ochrona krajobrazu kulturowego i świadome jego kształtowanie**Tabela 10. Priorytet II – ochrona krajobrazu kulturowego i świadome jego kształtowanie.**

Lp.	Kierunki działań	Działania
II.1.	Ochrona planistyczna krajobrazu kulturowego i układów ruralistycznych na terenie gminy	Kontynuacja prac przy przygotowywaniu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu całej gminy; Opracowanie miejscowego planu zagospodarowania dla ruin pałacu Tarłów w Podzamczu i jego otoczenia w zakresie niezbędnym dla ochrony jego wartości zabytkowych; Konsekwentne egzekwowanie zapisów dotyczących

		działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną (w zakresie wysokości zabudowy, jej charakteru i funkcji); Walka z samowolami budowlanymi; Ochrona panoram widokowych oraz przedpoli widokowych wsi i miast o wartościach kulturowych;
II.2.	Monitorowanie stanu ruin pałacu Tarłów w Podzamczu dla rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy	Monitorowanie kwestii prawnowłasnościowych zabytku oraz podjęcie współpracy z właścicielem zabytku w zakresie ewentualnych prac budowlano-konserwatorskich i adaptacyjnych;

Źródło: opracowanie własne.

6.1.3. Priorytet III – badanie i dokumentacja dziedzictwa oraz edukacja służąca budowaniu tożsamości lokalnej społeczności

Tabela 11. Priorytet III – badanie i dokumentacja dziedzictwa oraz edukacja służąca budowaniu tożsamości lokalnej społeczności.

Lp.	Kierunki działań	Działania
III.1	Identyfikacja wizualna zabytków ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków oraz stworzenie „mapy dziedzictwa” gminy Piekoszów	Stworzenie spójnego oznakowania dla obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków; Stworzenie mapy lokalizującej zabytki nieruchome na terenie gminy (do celów promocji, edukacji i turystyki).
III.2	Upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym oraz aktywizacja społeczna w tym zakresie	Organizacja wydarzeń, konkursów związanych z ważnymi elementami dziedzictwa kulturowego gminy; Identyfikacja elementów dziedzictwa związanych z przemysłową i górniczą przeszłością gminy.

7. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami

Założeniem Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Piekoszów jest właściwa ochrona i opieka nad zasobem dziedzictwa kulturowego gminy oraz jego wykorzystanie dla rozwoju społecznego, gospodarczego i przestrzennego. Cele i działania objęte programem realizowane będą przez Gminę Piekoszów, jednak wdrażanie programu wymaga współpracy wszystkich podmiotów związanych z ochroną dziedzictwa kultury, środowiska naturalnego, rozwoju infrastruktury i turystyki oraz – co być może najważniejsze – właścicieli obiektów zabytkowych.

Zadania realizowane w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami Gminy Piekoszów będą wykonywane przy pomocy następujących instrumentów:

- a) instrumentów prawnych – wynikających z obowiązujących przepisów prawnych; aktualizacja miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z uwzględnieniem zagadnień ochrony zabytków, wnioskowanie o wpis do wojewódzkiego rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy, wykonania decyzji administracyjnych z zakresu opieki nad zabytkami np. w tym zakresie wymienić można m.in.:
 - Uzgodnienia, opinie, wytyczne wydawane przez Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Kielcach;
 - Plany zagospodarowania przestrzennego;
 - Programy określające politykę powiatu, województwa i kraju w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego;
 - Wnioski o wpis do rejestru zabytków obiektów o wartości artystycznej, historycznej i naukowej;
- b) instrumentów finansowych – obejmujących między innymi finansowanie prac konserwatorskich, remontowych i archeologicznych przy zabytkach, udzielenie dotacji na finansowanie prac konserwatorskich i restauratorskich, korzystnie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje. W tym zakresie wymienić należy:
 - Dotacje własne na ochronę zabytków;
 - Dotacje zewnętrzne, subwencje, darowizny, granty itp. Na prace remontowe, konserwatorskie, rewitalizacyjne;
 - Finansowanie nagród dla uczestników w ramach działań edukacyjnych;

- c) instrumentów koordynacji – obejmujących między innymi realizację zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w dokumentach strategicznych gminy, powiatu i województwa świętokrzyskiego, w tym:
 - Ujmowanie działań związanych z ochroną dziedzictwa w strategicznych planach i koncepcjach Gminy;
 - Współpraca z samorządami, ośrodkami naukowymi i akademickimi, instytucjami kultury oraz organizacjami pozarządowymi działającymi na polu kultury;
- d) instrumentów społecznych – obejmujących między innymi działania edukacyjne, promocyjne, współdziałanie z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi), a także organizacjami pozarządowymi i grupami nieformalnymi w zakresie niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Szczególnie podkreślić należy wykorzystanie:
 - Działań w zakresie edukacji kulturowej – akcji, konkursów, eventów w szkołach na terenie gminy (na każdym stopniu edukacji);
 - Promocja realizowanych w ramach programu działań związanych z ochroną dziedzictwa;
 - Konsultacje społeczne, udział lokalnej społeczności w planowaniu strategii rozwoju i wykorzystania zasobu dziedzictwa na rzecz rozwoju społeczności lokalnej;
- e) instrumentów kontrolnych – obejmujących między innymi aktualizację gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zachowania dziedzictwa kulturowego, analizy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego:
 - Monitoring realizacji celów programu;
 - Coroczna weryfikacja stanu technicznego obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków.

8. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

Gminny Program Opieki nad Zabytkami, po zaopiniowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostanie przedstawiony Radzie Gminy w celu przyjęcia go uchwałą. Program został opracowany na okres czterech lat i stanowi dokument uzupełniający w stosunku do innych dokumentów planistycznych i aktów prawa miejscowego. Co dwa lata Wójt będzie sporządzał sprawozdania z realizacji zadań Programu i przedstawiał je Radzie Gminy oraz Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków.

Głównym odbiorcą programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców. Program będzie służył podejmowaniu planowanych działań dotyczących: inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

Dla potrzeb dokonania oceny Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Piekoszów prowadzony będzie monitoring wybranych wskaźników o wynikach działań podejmowanych w realizacji poszczególnych celów. Wskaźniki z podziałem na stosowne priorytety przedstawiono w tabeli poniżej.

Tabela 12. Wskaźniki oceny realizacji GPOnZ Gminy Piekoszów.

Priorytet I – rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego	
Kierunki działań	Wskaźniki monitoringu
I.1. Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy ich stanu technicznego	Liczba wykonanych kontroli stanu zachowania obiektów zabytkowych; Liczba obiektów ujętych w GEZ poddanych konserwacji, rewaloryzacji, remontowi; Liczba uzyskanych wytycznych konserwatorskich; Liczba podpisanych porozumień na rzecz remontu, konserwacji zabytków w GEZ znajdujących się w rękach prywatnych; Liczba złożonych wniosków o wsparcie finansowe na rzecz działań z zakresu ochrony zabytków; Liczba przyjętych uchwał określających możliwość udzielenia dotacji na remonty obiektów niewpisanych do rejestru zabytków.

Priorytet II – ochrona krajobrazu kulturowego i świadome jego kształtowanie	
Kierunki działań	Wskaźniki monitoringu
II.1. Ochrona planistyczna krajobrazu kulturowego i układów ruralistycznych na terenie gminy	Liczba opracowanych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego uwzględniających zagadnienia z zakresu ochrony dziedzictwa; Liczba zaktualizowanych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego o zagadnienia z zakresu ochrony dziedzictwa;
II.2. Monitorowanie stanu ruin pałacu Tarłów w Podzamczu dla rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy	Liczba przeprowadzonych konsultacji w zakresie przyszłości ruin pałacu Tarłów w Podzamczu i jego roli w rozwoju społeczno-gospodarczym gminy;
Priorytet III – badanie i dokumentacja dziedzictwa oraz edukacja służąca budowaniu tożsamości społeczności lokalnej	
Kierunki działań	Wskaźniki monitoringu
III.1. Identyfikacja wizualna zabytków ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków oraz stworzenie „mapy dziedzictwa” gminy Piekoszów	Liczba oznakowanych miejsc, obiektów zabytkowych; Liczba wydrukowanych egzemplarzy mapy zabytków gminy Piekoszów;
III.2. Upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym oraz aktywizacja społeczna w tym zakresie	Liczba zrealizowanych konkursów, wydarzeń związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego; Liczba uczestników zrealizowanych konkursów; Liczba zidentyfikowanych obiektów, miejsc, podań związanych z dziedzictwem przemysłowym gminy; Liczba zidentyfikowanych utrwalonych przekazów historycznych, informacji o miejscach historycznych itp. (dziedzictwo niematerialne),

Źródło: opracowanie własne.

9. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, prócz określenia zasad i form ochrony i opieki nad zabytkami porusza także zagadnienia finansowania prac przy zabytkach z udziałem środków państwa. Pomoc finansową państwa mogą uzyskać prace prowadzone wyłącznie w obiektach wpisanych do rejestru zabytków.

Art. 71 ust. 2 wspomnianej wyżej ustawy określa, że sprawowanie opieki nad zabytkiem wpisanym do rejestru zabytków, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich, budowlanych dla obiektów, których właścicielem lub użytkownikiem jest samorząd, stanowi zadanie własne samorządu. Zarówno samorząd jak również podmioty posiadające tytuł prawny do zabytku mogą ubiegać się o dotację celową z budżetu państwa na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych zabytku.

Zadania związane z opieką nad zabytkami mogą być finansowane, m. in. z następujących źródeł:

- własne środki budżetowe gminy Piekoszów na realizację zadań własnych;
- dotacje podmiotowe dla instytucji kultury, których organizatorem jest samorząd województwa;
- dotacje samorządu województwa dla jednostek samorządu terytorialnego innych szczebli na realizację zadań z zakresu kultury i sztuki;
- dotacje, granty, nagrody samorządu województwa dla podmiotów nie zaliczanych do sektora finansów publicznych;
- środki własne jednostek samorządu terytorialnego różnych szczebli;
- dochody własne instytucji kultury;
- środki prywatne (osób fizycznych, stowarzyszeń, fundacji, osób prawnych, związków wyznaniowych);
- dotacje i fundusze celowe rządowych i pozarządowych programów pomocowych;
- środki Unii Europejskiej;
- inne środki przewidziane prawem.

Pożądanym rozwiązaniem jest dofinansowywanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków, za sprawą wystosowania odpowiedniej uchwały, określającej tryb i zasady udzielenia dotacji celowych. Rada Gminy opracowuje zasady najkorzystniejsze z perspektywy lokalnej społeczności i samorządu, zaś środki wsparcia finansowego w miarę możliwości powinny utrzymywać się na stałym poziomie. Przede wszystkim dotyczyć to

może zabytków wpisanych do rejestru zabytków, ale także obiektów i budowali figurujących w ewidencji zabytków i wskazanych do ochrony ustaleniami planu miejscowego. Dotacje celowe mogą dotyczyć najpilniejszych potrzeb konserwatorskich, mających m.in. związek z nieszczęśliwymi wypadkami.

Ponadto realizacja zadań związanych z opieką i ochroną nad zabytkami opierać się będzie na systematycznym pozyskiwaniu środków pozabudżetowych. Środki te pozyskiwane mogą być m.in. z następujących źródeł:

Tabela 13. Potencjałe źródła dofinansowania na realizację działań zaplanowanych w GPOnZ Gminy Piekoszów.

Źródło	Charakterystyka
Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego	Dotacje z budżetu państwa w ramach programów operacyjnych związanych z dziedzictwem kulturowym, rozwojem infrastruktury kultury i szkolnictwa artystycznego oraz edukacji kulturalnej i upowszechnianiu dziedzictwa kulturowego.
Świętokrzyski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Kielcach	Dotacje z budżetu państwa na realizację zadań z zakresu ochrony dóbr kultury, w tym m.in. prace budowlane, konserwatorskie, opracowanie dokumentacji projektowych i programów prac konserwatorskich, zabezpieczenie zabytków itd.
Środki Unii Europejskiej	Dotacje w ramach: - programów operacyjnych zarządzanych na poziomie krajowym i/lub regionalnym: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, Europejski Fundusz Społeczny, - inicjatyw wspólnotowych, - programów wspólnotowych.
Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweski Mechanizm Finansowy	Dotacja na zadania związane z konserwacją i rewitalizacją dziedzictwa kulturowego oraz promowaniem różnorodności kulturowej i artystycznej w ramach europejskiego dziedzictwa kulturowego.
Sejmik Województwa Świętokrzyskiego	Dotacja z budżetu Województwa Świętokrzyskiego na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków województwa świętokrzyskiego.
Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i	W zakresie działań dotyczących ochrony przyrody i krajobrazu, ze szczególnym uwzględnieniem planów ochrony obszarów cennych

Gospodarki Wodnej	przyrodniczo.
-------------------	---------------

Źródło: opracowanie własne.

Ponadto, na realizację działań w zakresie Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami, zakłada się możliwość wykorzystania innych źródeł, w tym m.in.:

- Funduszy organizacji pozarządowych;
- Funduszy organizacji międzynarodowych;
- Środków finansowych osób fizycznych i prawnych;
- Środków finansowych pochodzących ze zbiórek, kwest, aukcji i ofiarności publicznej.

10. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

Program Opieki nad Zabytkami wdrażany i realizowany będzie przez Wójta Gminy Piekoszów. Do realizacji programu wyznaczony może zostać koordynator, odpowiedzialny za nadzór nad realizacją zaplanowanych działań we współpracy z poszczególnymi komórkami merytorycznymi Urzędu Gminy Piekoszów, jednostkami budżetowymi gminy, administratorami, właścicielami i użytkownikami obiektów zabytkowych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków.

W tabeli poniżej zestawiono zaplanowane do przeprowadzenia inwestycje związane z ochroną zabytków wraz z ich bezpośrednim otoczeniem, a także innych obiektów o cechach zabytkowych np. pomników, miejsc upamiętniających i itp., które uwzględniono w Gminnej Ewidencji Zabytków.

Tabela 14. Zadania zaplanowane w ramach GPOnZ Gminy Piekoszów na lata 2018-2021.

Lp.	Zadanie	Okres realizacji	Szacunkowe koszty realizacji
1	Opracowanie procedur udzielania dotacji Gminy Piekoszów na prace remontowo-budowlane i konserwatorskie przy obiektach ujętych w GEZ	2018-2019	0,00
2	Ocena stanu zachowania oraz sporządzenie wytycznych remontowo konserwatorskich kapliczek, krzyży i figur przydrożnych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków dla: - obiektów w stanie awaryjnym, wymagającym natychmiastowej interwencji; - obiektów o wysokich walorach zabytkowych; - obiektów reprezentujących lokalne cechy, cennych dla lokalnej społeczności	2018-2019	5 000,00
3	Remont budowlano-konserwatorski obiektów w awaryjnym stanie technicznym – krzyże przydrożne w Piekoszowie (zrealizowane) i Micigoździe	2018-2019	15 000,00
4	Konserwacja obiektów o najwyższych walorach zabytkowych – kapliczki p.w. Św. Jana Nepomucena w Podzameczu, kapliczki p.w. Św. Jana Nepomucena w Zajączkowie, krzyża przydrożnego w Gałęzicach	2020-2021	30 000,00
5	Wizualna identyfikacja obiektów ujętych w GEZ (rejestr i ewidencja zabytków) wraz z mapą	2020	5 000,00

	lokalizacyjną do celów edukacji i promocji		
6	„Nasze Wspólne Dziedzictwo – Gmina Piekoszów” – cykl wydarzeń i konkursów dla dzieci i młodzieży szkolnej o tematyce związanej z historią i dziedzictwem kultury Gminy Piekoszów.	2018-2021	10 000,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Gminy Piekoszów.

Załącznik 1.

Wykaz obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków

Wykaz materiałów, na których oparto opracowanie:Akty prawne:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r., przyjęta przez Naród w referendum konstytucyjnym w dniu 25 maja 1997 r., podpisana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 16 lipca 1997 r. (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483);

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (j.t. Dz. U. z 2017 r., poz. 2187 ze zm.);

Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. Nr 113, poz. 661);

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (j.t. Dz. U. z 2017 r., 1785 ze zm.);

Dokumenty strategiczne Gminy Piekoszów:

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Piekoszów (2017 r.)

Program rewitalizacji Gminy Piekoszów na lata 2017-2023 (2017 r.);

Program ochrony środowiska dla Gminy Piekoszów na lata 2016-2020 z perspektywą do 2025 r. (2016 r.);

Materiały archiwalne:

Karty ewidencyjne zabytków nieruchomych ujętych w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków oraz wpisanych do rejestru zabytków województwa świętokrzyskiego (Archiwum WUOZ w Kielcach);

Karty ewidencyjne zabytków ruchomych ujętych w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków oraz wpisanych do rejestru zabytków województwa świętokrzyskiego (Archiwum WUOZ w Kielcach);

Karty ewidencyjne stanowisk archeologicznych (Archiwum Archeologiczne WUOZ w Kielcach);

I. Badowska, *Pałac Tarłów w Podzamczu Piekoszowskim*, t. 1-4, 1962 [maszynopis] (Archiwum WUOZ w Kielcach);

Publikacje i opracowania:

Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego, pod red. B. Chlebowskiego i W. Walewskiego, Warszawa 1887, t. VIII;

M. Józefowska, *Chronić czy udostępniać?: głos konserwatorski w sprawie użytkowania obiektów archeologicznych* (w:) *De rebus futuri memento: przyszłość przeszłego krajobrazu kulturowego Ziemi Sławieńskiej*, pod red. W. Rączkowskiego i J. Sroki, Sławno 2002;

M. Sabaciński, M. Trzciński, *Kilka uwag o zwalczaniu przestępczości przeciwko zabytkom archeologicznym*, *Ochrona Zabytków* 62/3 (246), 2009 r., s. 66-76;

M. Trzciński, *Przestępczość przeciwko zabytkom archeologicznym. Problematyka prawnokryminalistyczna*, 2010.

U. Myga-Piątek, *Krajobrazy kulturowe. Aspekty ewolucyjne i typologiczne*, Katowice 2012;

Społeczno-gospodarcze oddziaływanie dziedzictwa kulturowego. Raport z badań społecznych, pod red. A. Kozioł, M. Trelka, P. Florjanowicz, NID, Warszawa 2013

J. Welc-Jędrzejewska, *Ochrona zabytków w planowaniu przestrzennym*, *Kurier Konserwatorski*, t.1, s. 5-8, 2008.

M. Różewicz, *Ewidencja zabytków architektury i budownictwa*, *Kurier Konserwatorski*, t.1, s. 13-18, 2008.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami. Poradnik metodyczny, zespół w składzie T. Blyskosz, A. Fortuna-Marek, E. Jagielska, I. Liżewska, B. Oszczanowska, J. Welc-Jędrzejewska, *Kurier Konserwatorski*, t. 3, s. 2-36, 2009;

Statystyczne Vademecum Samorządowca 2017, Gmina Piekoszów (GUS 2018);

i inne.

Strony internetowe:

www.geoportal.gov.pl

<http://igrek.amzp.pl/>

<https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>

<http://www.polskawliczbach.pl/>

http://www.piekoszow.pl/asp/pl_start.asp?typ=14&menu=0&strona=1&ref=1&schemat

Spis tabel:

Tabela 1. Zestawienie liczby i rodzajów zabytków nieruchomych na terenie Gminy Piekoszów*.	26
Tabela 2. Analiza dostępności zabytków Gminy Piekoszów na tle gmin sąsiednich (bez m. Kielce).	29
Tabela 3. Analiza dostępności zabytków przed i po aktualizacji GEZ w 2018 r.	30
Tabela 4. Wykaz stanowisk archeologicznych ujętych w GEZ Piekoszów.	35
Tabela 5. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków na terenie Gminy Piekoszów.	39
Tabela 6. Zabytki nieruchome wskazane do ujęcia w GEZ Gminy Piekoszów przez ŚWKZ w Kielcach.	41
Tabela 7. Zabytki nieruchome włączone do GEZ na wniosek Gminy Piekoszów podczas aktualizacji w 2018 r.	42
Tabela 8. Analiza słabych i mocnych stron dziedzictwa kulturowego na potrzeby GPOnZ Gminy Piekoszów.	49
Tabela 9. Priorytet I – rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, jako element rozwoju społeczno-gospodarczego.	54
Tabela 10. Priorytet II – ochrona krajobrazu kulturowego i świadome jego kształtowanie.	54
Tabela 11. Priorytet III – badanie i dokumentacja dziedzictwa oraz edukacja służąca budowaniu tożsamości lokalnej społeczności.	55
Tabela 12. Wskaźniki oceny realizacji GPOnZ Gminy Piekoszów.	58
Tabela 13. Potencjały źródła dofinansowania na realizację działań zaplanowanych w GPOnZ Gminy Piekoszów.	61
Tabela 14. Zadania zaplanowane w ramach GPOnZ Gminy Piekoszów na lata 2018-2021.	63

Analizy obszaru i uwarunkowań związanych z ochroną zabytków oraz zasobów dziedzictwa kulturowego Gminy Piekoszów na potrzeby niniejszego opracowania przygotował

Zabytkoznawca i Historyk Dziej Sztuki

mgr Piotr Spurek

maj-lipiec 2018 r.